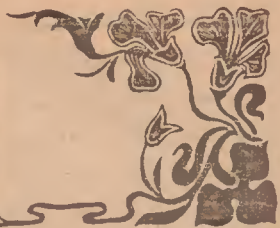

ԾԱԶԻԿ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐՐ

17-րդ ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 4. (588)

24 ՅՈՒՆԻՎԱՐ 1904

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԻ ԴՐԱՎԻԿԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՅԱՐՁԱԿԱՊԷՈՒ
ԳԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ԿԱՄԱՐ, ՍԱՐԵԿԱՆ 60. ՎԵՐԱՄԵՆՈՒ 30 ԳՐԵ. — ԵՆԻՍԵ ԿԱՄԱՐ, ՍԱՐԵԿԱՆ 50 ՎԵՐԱՄԵՆՈՒ 25 ԳՐԵ. — ԱՐՏԱՍՏ ԶՍԱՆԻ ԿԱՄԱՐ,
ՏԱՐԵԿԱՆ 14 ՎԵՐԱՄԵՆՈՒ 7 ԳՐԵ. — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԷՐ ԱՆՍԻՆ ԱՄԵՆ ԱՆՍԻՆ ԴԵՐՈՒՆԸ: — ՁԵՆՔԻ ԿԱՄԱՐ 40 ՓԱՐԱՅԻ ԿԵ ԺԱՄԱՆԻ:

Նամակ կամ որ եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել ի Մ Բ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կալարա, Քուրժումլու խան քիւ 7

در عیاده غلطه قورشونلو خاندہ نومرو ۷ زاغیک غرضی اداره سی

RÉDACTION DE LA REVUE „DZAGHIK“ Kourchoum Han, N. 7, Galata, Constantinople.

ՀԱՅՈՒԵՅԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏՔԸ

ՄԱՐ անոնք որ բարոյա-
կան նախաձեռնողութեան
թիւներն ունին և պատուոյ տէր կը
զգան ինքզինքնին, դիւրաւ չեն յար-
ձակիր իրենց գիմնոցնին վրայ, այն որ
առողջ դատողութիւն և իրերը հաս-
կընալու հասունութիւն մը ունին, զիւ-
րա չի պարտաւեր մէկուն գործը և
մանրազնին հետազոտութեամբ մը
կը փնտռէ այդ գործին բան մը ար-
ժող կողմերը:

Մեր մէջ ինքիւրը բոլորովին տար-
բեր է սակայն, այսօրուան կէս-կոչիկը,
ինքզինքը ամէն կաշկանդումէ զերծ
կը զգայ, յարգուած մարդոց բարոյա-
կանին վրայ յարձակելու, որովհետեւ
ինքը զօրիկ է անկից, ամէն երէկուան
տգայ խիստ քննադատ մը կը դառ-
նայ, կատարուած գործ մը ամբողջա-
պէս անարժէք ցոյց տալու համար,
որովհետեւ իրեն կը սրտիկ պէտք
եղած մտքի զարգացումը և հետեւա-
բար հասուն դատողութիւնը: Այդ-
բանս ու յախուռն կերպը, որով լրա-
գրութեան մէջ կարգ մը նորամուտ-
ներ ինքզինքնին կը յատկանշեն, կը
բացատրուի պարզապէս անով որ ի-
րենք զօրիկ որ եւ է բարոյական կամ
մտաւորական ստացուածքէ, բնաւ
վախը չունին, իրենց զրօն վտանգա-
ւոր խաղերովը, ունեցածնուն բան մը
կորսնցնելու: Մեր բարոյական-մտաւո-
րական հրապարակը երբեք այս աս-
տիճան անանկ փիճակ մը չէր ներկա-
յացուցած:

Այս մտածումները կ'ունենամք երբ

միտքս կը բերեմ 1904ի տարեմուտին
առթիւ գրուած գրակոն տեսութիւն-
ները, որոնք վախճանակ յայնմիտ հաս-
կացողութեամբ մը արձանագործուել
որ գրականապէս կարելի որ, արժէ-
քաւորը եղած էր 1903 տարուոյ ըն-
թացքին, բնդ-հակառակը խառնարգ-
մը եղած են սոց.էտ գնահատման եւ
անարդար ուրացումով:

1903 տարուոյ ընթացքին, ինչ որ
ամէնէն ուշագրաւներէն էր գրական
իրողութեանց, Այդ. քսանդր. փանոս-
եանի յարատեւ կերպով գրական հրա-
պարակի վրայ երևոյն էր, ԾԱԶԻԿը
իրեն բեմ ընտրած: Այդ միջոցին մեր
սիրուած բանաստեղծը գրական զա-
նազան կեղծ անուններով վարպետ-
րէն փորձեց մեր գրականութեան մէջ
նոյն իսկ կոյս սեռեր: Ապահով եմ թէ
ԾԱԶԻԿի բոլոր ընթերցողները առկա-
ւին կը յիշեն Ա.Բ.Ս.Գ.ՈՍԻ Գ.Բ.ՈՍԻ-
ները, որոնք պարբերականներու հը-
րապարակին վրայ ունեցան իրենց պի-
տակ նմանութիւններն ալ: Սակայն
դանուկցան գ. քսանդր. քննադատ-
ներ որոնք եղածը, աններելի նեղմը-
տութեամբ ուր տեսնան անուանեցին
կամ անհամազանց գտան: Միւս կողմէ
Այդ. քսանդր. փանոսեան տաղաչափեալ
երգիծական սեռին բերաւ իր ամէ-
նէն աւելի արժէքաւոր օժանդակու-
թիւնը Ա. Գ.ՈՐԳԵԱՆ անունին ներքեւ
և ի վեր հանեց, միշտ բարեմիտ եր-
գիծանքով մը, զոր նոյն իսկ ենթա-
կան կը ներէ սիրով, ամէն ինչ որ կը
յատկանշէր օրուան իմրութիւնն ու պար-
բերականները: Սակայն եղաւ պաշտո-
նակից մըն ալ, որ եղած երգիծական
բարեմիտ կատակէն առնուելով չի

բաշտեցաւ ամէնէն թշնամական տո-
ղերը հրատարակելու Ա. Գ.ՈՐԳԵԱՆի
դէմ: ԱԼՓԱՍԼԱՆ, միշտ 1903 տարուոյ
միջոցին էր որ իր Յանգուպտու մե-
րով եւ երբեմն ալ քննադատական
բանաստեղծութիւններով հրապար-
մը բերաւ ԾԱԶԻԿի բովանդակութեան:
Իր ՎԵՐՅԻՆՈՒՄՆԵՐԸ («Ծագիկ» 1903
թիւ 45) տակաւին թարմ ըլլալու է
ամէն անոնց մտքին մէջ, որոնք կա-
րող են գրական հասունութիւն մը մէջ
եղած բացարձակ արժէք իր չափովը
տեսնել: Անոնցմէ դուրս Այդ. քսանդր.
փանոսեան միշտ 1903 տարուոյ ընթաց-
քին, մեր այս քան վախճան արդի գրա-
կանութեան տուաւ օտար գրա-
նութիւններէ շատ յաճող թարգմա-
նութիւններ: Այսպէս եթէ Այդ. ք-
սանդր. փանոսեան, 1903 տարուոյ ըն-
թացքին թէ՛ ԾԱԶԻԿի մէջ և թէ՛ այ-
լուր հրատարակութիւնները, մէկ հա-
տորի մէջ ուզէինք ամփոփել, այդ
հատորը ապահովաբար ստուար ըլլա-
լով հանդերձ, ամէնէն յուր յա խիստ
քննադատին համար ալ իր մէջ խա-
ցուցած պիտի ըլլար մէկէ աւելի ար-
ժանիքի կողմեր: Եւ սակայն այս ա-
մէնը չի զօրեցին, որպէս զի 1903 զը-
րական տարին վրայ եղած տեսու-
թիւններու մէջ արդար տեղ մը տըր-
ուած ըլլար Այդ. քսանդր. փանոսեանին:

Միտքս բնաւ գովեստներ հիւսել
չէ շարունակական աշխատակցի մը
իրը երախտագիտութիւն: Կը զգամ
թէ ծնած չեմ, ասոր ու անոր դո-
վետներ հիւսելու համար և թէ նո-
րէն այսպէս պիտի մնամ, եթէ 25
տարուան խմբագրի կեանք մը ետիս
թողում: Այդի վախճան է, Այդ. ք-

ԱՆՏԻՊ ԷԶԵՐ

ՆՈՐԱՎԷՊԻ ՄԵ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. Մ. ԳՐԱԴԱՆԱԾԵԱՆ:

Յակոբ Է. Գրադէն իր ծանօթ աշխարհութեան երկու օր առաջ խմբագրութեան զրկած էր Ա. Մ. Գրադէնին նորավեպի մը թարգմանութիւնը անտիպ, առանձին նամակով մը, ուրկէ հետեւեալ մտքը կը յանձնէր մեր ընթերցողներուն ուշադրութեան:

«... Նախապէս յիշած էի թէ Գրադէնին ծագմանս է, ի խնդրոյ Գ. Սեւեան փառալիք քանի մը զաղխական նորավեպ, գրարար լեզուաւ, այսինքն Մեսրոպեան բարբառով, ն լազոյն հեղինակներէ: Այս նորավեպերէն մին, որ եսմն են թուով, պատշաճ կը համարիմ որ հրատարակուի Վիտիկի մէջ: Միւս վեպն ալ կրնամ տալ ի հրատարակութիւն, եթէ երբեք ձեր ընթերցողներէն զէջ ոմանք փափաք յայտեն այս նկատմամբ: — Տիշըր խօսելու համար»:

ՎԱՍՆ ՄԻՈՅ ԿԵՈՒՍՈՅ

Ա.

ՂԷ զ՞նչ զկպք ետուն քիզ ամուսնանալ տակաւ ինչ աղպէս մանուկ, հարցի ցրտեկամին իմ Մարտ, առ որ եկեալ էի անպարտաւոր զտիւն:

Վասն միոյ կեռասոյ, սիրելի արցարեւ վասն միոյ կեռասոյ, նա՛ վասն եւս զուշնաքէի քան զյաւ, վասն միոյ կորզու:

Բարձրացուցի զուստ առ չնուտաւորոյ Ձիւնչ, առէ, ո՞չ հաստառ ինձ ապա պարտ է պատմել քիզ զպատմութիւնն: Օ՛ն առ, ունիմք բաւական ժամանակ մինչեւ ի ճաշն, եւ մարթի յօգուտ լինել քիզ պատմութիւնս... Միայն եթէ պատմես զայն այլոց, մի յայտնեք զանուն իմ, եւ ոչ զանուն քաղաքին: Գիտես ապաքէն թէ բնդէր, վասն որոց գտնն առ իս: Այր նօտար է իրրեւ զքիւնչի: Հպարտի տալ պատճառս ծաղրելոյ:

Յետոյ նստայ առ պատահանի սենեկի նորա, եւ մինչ նայէի գարմացեալ ընդ գալարացեղն տեսիլ այգեստանայն, Մարտ սկսաւ պատմել զիւր գողտիս:

Բ.

«Ի վերջնում նուազի, առէ, յորժամ տեսաք զմիմեանս, կրէաք երկօրին գոլ խանոց ուսանողի ճաշակ քօ ձգէր զպիղ ի գպրութիւնս. ես իբրեւ քաղաքացի ցանկայի դատաւորութեան, ուստի ի կատարել իմում զպաշտօն բարեխօսի յատենս, զ՛ետ էի իրաւագիտութեան: Նախ զու փուլ թացար երթալ ի Բարխա կոյս, ապա յիւտայիւ, ապա չգիտեմ ուր: Համառօտիւ, կորուսաք զմիմեանս, մինչեւ յառաջ քան զաւուրս ուր անդեկանալ ինձ ի լրոյ թէ

զու եկեալ ես յերկիրս, եւ բնակիս գրեալ թէ մօտ առ իս:

Գիտես եթէ ի ժամանակի անդ աշապերատութեան մերոց, էի ես որք ի հօրէ եւ ի մօրէ, առանց այլոյ ազգականի, բաց ի հօրեղբորէ եւ ի մօրեղբօնէ որ բնակէին ի չինի առաւ: Սքանչելի՛ որեար, զոր սիրէի ես յօժ: Առանց լինելոյ մեծատուն, ունէին որ ինչ պիտոյն էր առ ի կեալ ի չինս: Հօրեղբայր իմ բնթերցեալ էր բազում, հմուտ էր բաշում ի լիւք, խօսէր բարոք, համառօտիւ՝ էր այր ընտիր: Հօրաքոր իմ եւս էր կին լաւարարոյ, ոչ լեզուանի, հանապաղ զուարթ, լի խնամով առ ծանօթս:

Ապաքէն բնակէի ընդ նոսա յաճախ եւ ընդ երկար, եթէ նորա միայն էին ի տանս: Այլ էր անդ զուստ մի նոցա, Ակլաէ: Ոչ կարէաք հանգարտել միմեանց, նա եւ ես ի վերջին ամս մանաւանդ ատելութիւնս սաստկացաւ: պատճառն անյայտ որպէս նմա նոյնպէս ինձ, եւ որպէս թուէր՝ հրեանցեալ: Ի գալ իմում ի տուն երբեմն երբեմն, յաղողէր ինձ գտանել զհօրեղբայր իմ եւ զկին նորա միայն, աղջիկն տանէր յայցելութեան առ բարեկամի ումեք, եւ ես ուրախ լինէի եւ զրօնուի յոյժ: Եթէ լինէր նա մօտ, անհայն ինչ թուէր ինձ տխուր, եւ երեկոյն միաշարաթիւ թուէր չաննույ վիճմանս: Այցելութիւնք իմ ծանր էին իսկ իբրեւ զծիւղ հեղձուցիչ առնել այց:

Նէք աղջիկ, ո՞րչափ տգէտ թուէր ինձ, զծուծ, զոհնիկ: Ձգենայր յօռի, էր աղեղ, բարէ, աղեղ կամ ոչ գեղեցիկ, իմա որպէս եւ կամիս: Միով բանիւ, զգոյթ թերակատարութիւն զոր ոչ գտանէի ինձաւ: Հաղիւ բա՛ս ինչ բարբառեալ, անդէն համարէի զխօսս նորա անաւմ եւ անաղ: Եթէ առնէր հարցումն ինչ, գառնայի յետք ընդ կրուկ առաւց պատասխանուի, եւ կամ տայի պատասխանի յայտնի արհամարհանք: Նօք նա ծաղր իսկ առնէի կծու բանիւք:

Առ ի կազել միայն գայաք առ ի միմեանս: Ձի ոչ ես ըստ նորա մօտցն էի, եւ ոչ նա ըստ իմոյն: Համարէր զիս խըրքծոյ, — որպէս յետոյ ուրեմն խոստովանեցիւ, — պարծուկ, խիստ, բուռն, անագորոյն իսկ: Գրգռէի գնա, մինչեւ խորհել հարկանել ինձ ապուսկ: Բայց եւ բանք նորա էին բազում անգամ թշնամանիք:

Համառօտ իսկ ասել, խաղալաք որպէս չուն ընդ կղոյ: Ես համարէի զնա աղջիկ անմիտ, նա համարէր զնա պատանի վատ:

Թաւ աղաղղ խորհել քիզ զգուտրին էր: Յետոյ միում որ էր միայն օրաթիւ, զուքայ առ հօրեղբայրն իմ փառնաբանաւ եւ մօրաքոյրն իմ Գորին: Ի լաղ տաց հետէ պարտէի նոցա ալցելութիւն: Ամառն էր, եւ աւուրք պարապոյ ուսման սկսեալ էին յերեկոյնս: Հարն եւ մար բնկալան զիս մարդասիրութեամբ ըստ սովորութեան: Այլ ի մէջ Ակլայեայ եւ իմ՝ այս այցելութիւն եղեւ առանձինն իմն թշնամական:

սանդր փանոսեանի պարագային առթիւ խտացնել մօրի եւ հօգիի կօցութիւն մը, որ գծրագրաբար այսքան աննպաստ կերպով կը յատկանշէ մեր լրագրական գրական հրատարակելու հոն երկու քննադատները կամ հեռուէն հեռաւ, նուազ հասկացողութեամբ զինուած, հետեւաբար միակողմանի քառասուններ ընդունեն եւ, եւ կամ գրական քննադատի անուան ներքեւ a priori ամէն գրական բացարձակ արժէք եւ տգիտականութիւն ժըլտողներ:

Ինծի համար պարզ զխաւում մը չէ մեր մտաւորականութեան այս վիճակը. պարզ հետեւանքն է անոր, որ հրատարակել չափազանց կերպով թողուած է թէ՛ մօրսով եւ թէ՛ հողւով խակերուն, անպատրաստներուն: Ամէն ասպարէզի մէջ, խակեր, անպատրաստներ ի՞նչ չարիքներու պատճառ պիտի ըլլային նոյն իսկ ակամայ: Ամէնէն մեծ սուեւորական հաստատութիւնն ալ եթէ անգէտ անխորձերու թողուէր, անանկութիւնը շուտով պիտի հասնէր, այդ հաստատութեան նոյն իսկ ամէնէն ամուր կարծուած հիմքը զգրդելով: Ե՛րբ պատահած է որ առաջին հանգիստողի մը նաւապետութեան յանձնուած ըլլայ շոգենաւ մը եւ անոր մարդկային կեանքեր վատահուած: Ի՞նչ որ նիւթական աշխարհի մէջ չըլլար, ինչո՞ւ այդ սխալը բարոյական աշխարհի մէջ կը գործենք: Ի՞նչպէս կրնան բողբոջին աղէտներ, կեանքի եւ հողւոյ փորձառութենէն բողբոջին զուրկ տղաք, պատասխանատու, բարոյական գերեր ուսանձնել լրագրական-գրական հրատարակին վրայ: Բընաւ մտքերնիս չենք բերել թէ այս կայութիւնը բարոյական անանկութեան մը կրնայ տանիլ այդ հրապարակը: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, գրական անանկութեան մը առաջին տխրանիշները արդէն երեւալու վրայ են:

Գրական առողջ պատուով թեամբ կատարուած հաշուեյարդարութիւն մը շատ ստիպողական դարձած է եթէ անդարմանելի բարոյական-գրական ունանկութենէ մը կ'ուզենք հեռանալ: Այդ հաշուեյարդարութեամբ է որ պէտք է ամէն մէկուն այնքան պատասխանատուութիւն տալ, որքան կրնայ տանիլ ան:

Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

Ճաշեցաք, եւ ապա ոմն ի դրացեաց եկն խնդրել տեղեկութիւնս ինչ ի հօրեղբորէն իմմէ. եւ մեք երկոքին, Ակլաէ եւ ես, չ՞քաք նստել ի պարտիզին: Կեռասքն տակաւին չէին քաղեալ: Ելի ի վերայ միոյ ի կեռասնեաց, համակ կարմիր պրտդովքն, եւ սկսայ ընել զգրապանակս իմ. եւ ընկնելու առ Ակլաէ որ կար ընդ ծառովն՝ զլոռի յոռին կամաւ, քանզի ատէի զնա, զտեսան կամ զկորացեալսն կիսով չափ: Նա չասէր ինչ, այլ ընդ ոստս ծառոյն տեսանէի զնա յուզեալ ի ցառումն բարկութեան, եւ թէ ո՞րչափ զուարճանայի ընդ այս, չկարես հաւատալ:

Իւրեւ լցան զրապանակք իմ, իջի ի ծառոյն, եւ եկի առ աղջիկն որ նստէր ընդ հովանեաւ տերեւախիտ թանթրուհեւոյ: Ունէր նա մատենան փոքր, բայ ի վերայ ծնգաց իւրոց. այլ փոխանակ ընթերցելոյ, աչք նորա յառեալ հայէին ընդ մարգարէտիւնն, եւ ցառումն բարկութեանն տեսէր, ընդ որ ուրախ էի:

«Իցե՛ն բարո՞ք», եհարց ցիս, յետ սակաւ միոյ, առանց յաջողելոյ ծածկել զսրտմտութիւն իւր:

«Աճառչելի՛», ետու պատասխանի հեգնութեամբ, զգուշացեալ ի ստիպելոյ զնա ուտել:

Մինչ այս մինչ այն, հայեցուածք մեր երթալին եւ գալին իրեւ սլաքք արձակեալք երկուստեք: Զայրագին էր նա, եւ ես խնդացի:

Զխաւրդ թուի քեզ միթէ չէ՞ր մարթ մեզ րարուք եւս անցուցանել զայն գեղեցիկ միջօրեայ ժամանակ ամարան լուսաւոր եւ ջերին ի պարտիզի անդ, զոր ընտին հոտովք իւրեանց անուշիւք վարդը թաւ խաւի խաւովք: Եթէ դու էիր յիմում տեղուշ, դու կամ այլ ոք չէ լիով ի յայն ժամու ընկերաց մերոց, յերգ հովուական փոխէր զգէպս այնք աւուր:

Բայց դարձեալ ասեմ, ատելի էր ինձ Ակլաէ. հաւասար էր ինձ նա ի քէն ռիսութեամբ: Նա՛ իրբեւ գաղտնիս ասեմ, վախճանն լինելոց էր թաանրական ինչ տեսիլ: Յիշեմ զմանք մանք հանգամանս որպէս թէ երեկի աւուր էին իրքնս Ակլաէ զգեցեալ էր հանդերձ կապուտակագոյն կիտուածովք ոյոռն ոյոռն, ունէր խոյր լայն յարդեայ որ ամէր ստուեր զերեսօքն, ժապաւէն նուրբ զպարանոցաւն, եւ չիղ ի թուրինջ խոտոյ ի կուրծան: Զճշմարիտն ասացից, թուէր ինձ անագորոյն: Զեւ հանդերձիցն էր իրբեւ նախաջրհեղեան, խոյրն ի ձեւ անճոռնի, միով բանիւ՝ բովանդակ անձնն էր անհաճոյ, անհանդուրժական քան երբեք:

Հայէր դարձեալ ի մարգագետին անդր, որպէս թէ անդ ի խոնարհ ի վերայ ծովակին, կամ եւս հեռագոյն, ի գեղնագոյն ապառաժս եղբրացն ի հանգիպոց տեսիլ ինչ թրրեցուցանէր զնա:

«Զգիտեմ որպիսի՛ գեւ մղէր զիս որպէս զէշն առանկին»:

«Ակլաէ՛, Ակլաէ՛, սկսայ երգել ի նուագ թառերական. խառնելով բանս զայրացուցիչս որչափ մարթ էր ինձ:

Յայտնեալ էր իմ նմա թէ անուն նորա չէր ինձ տիրութեան:

Ակլաէ՛, Ակլաէ՛, Ակլաէ՛:

Թուէր չլսել ինչ, եւ աչք նորա կային սնդով յառեալ ի հորիզոն անդր պայծառ:

Բա՛րէ, չկամի՞ս զայրանալ, ասէի ընդ միտս իմ, տաղտկացեալ ընդ խաղն. բարուք է, տեսցո՛ք:

— Եւ գի ուտէի կեռաս մի գեղեցիկ, առեալ զկուտն մեծ եւ սակաւ մի սուր, եւ կալեալ ծալիւք երկուց մատանցս, արագութեամբ իմն եւ ճարտարութեամբ, — ճարտարութիւն գայ մարդոյ յայնպիսի գէպս, — արձակեցի յերեսս որիորդին, եւ զիպցեաւ կուտն յանկիւն աջոյ ականն, ուր տեսի իսկ եւ իսկ կաթիլ ինչ արտասուաց կարմրագոյն:

Արդարեւ յաջողեցաւ կատակս, բայց չեղեւ ինձ ժամանակ խնդալոյ ընդ այն Ակլաէ արձակեց ազազակ, ազազակ սուր:

Առ այս գոչիւն, հօրեղբայր իմ եւ կին նորա էլին ի տանէ եւ ընթացան ի պարտէզ անդր մեծաւ տազնապաւ. գոռն զգուտար իւրեանց յեցեալ ի թիկունս բաղմոցին թալացեալ, եւ ես արկեալ զուսուր իմ ընդ զլիսով նորա՝ ունէի զնա եւ ջանայի ամել ի զգաստութիւն, սակայն չեղեւ հնար:

Զի՞նչ է, գոչեաց կին հօրեղբոր իմոյ, զի՞նչ եղեւ:

Ոչինչ, ասացի, ոչ առանց անձկուութեան:

Կասկածէի թէ Ակլայէ տայր կարծել վնասեալ առաւել քան որչափ էրն, զի շարժեցէ ի գութ եւ ի խանդաղատանս:

Զի՞նչ արարեր նմա, եհարց ցիս կին հօրեղբոր իմոյ: Բարէ՛, տես, Ժան Փրանսուա, հոսէ արիւն հէքն: Եւ անդ յաչս նորա, զի՞նչ է այն:

Կուտ կեռասոյ, կարծեմ, ասէ հօրեղբայրն . . . : Այո: Արդարեւ, Մաքս, գեղեցիկ օրինակ զբոսնելոյ պատանւոյ իրբեւ զքեզ . . . : Այս կուտ չեկն ինքնին անդր, յայտ իմն է թէ դու . . . :

Չէ ինչ, կրկնեցի, սակաւ ինչ խաղեալ:

Ապաքէն գիտես, ասէ, չէ պարտ համարել խաղ, ուր բանք են գայնպիսւոյ պատանական իմեքք որպիսի է ական: Ընթա առ մօխչկն, եւ եթէ չիցէ ի տան, տեղեկացիր թէ ուր գտանիցի:

Չէ մեծ ինչ զոր առնելոց ես, յաւել կին հօրեղբոր իմոյ լի դառնութեամբ:

Չոգայ ի չէն անդր քրթմնջելով միթէ արժան էր, ասէի, աղջկանն յարուցանել այնչափ ազմուկ շփոթի վասն վիճու իրիք. . . : Կուտ կեռասոյ յանկեան աչաց, գործ կիսոյ ժամու . . . : Առ իմ՞ գոչել այնպէս, կորուսանել զուշ:

Յիրաւի՛ էր այս. բայց եւ այնպէս ան

կալաւ զիս, ո՞ տայր, ասէի, չէր իմ եկեալ աւսոր առ հօրեղբայրն իմ:

Բժիշկն էր ի տան, պատմեցի նմա զիրոն համառօտի. եւ անկաք յուզի ի միտսին: Ակլաէ եկեալ էր ի միտս իւր:

Այսպէս արա՞գ, ասեմ ի միտս:

Մուծեալ էին վնա ի տուն, ընկողմնեցուցեալ ի շերայ բաղմոցի, եւ մայրն կար եւ արկանէր ջուր զով յաչան: Ակլաէ էր գեղնեալ յոյժ, եւ ասէր ունել ցաւ ուժգին: Բժիշկն գիտէր խնամով, մինչ հօրեղբայրն իմ եւ կին իւր կանգուն առ բաղմոցին՝ կային միային վճռոյն անձկութեամբ, արձակեալ երբեմն երբեմն յիս հայեցուածս լիս կշտամբանօք:

«Զխաւրդ, տէր բժիշկ», հարցին ցբբժիշկն:

«Զթուի ինձ թէ իցէ ծանր ինչ. այլ կուտն արձակեալ է մեծաւ ուժգնութեամբ, եւ հարուածն չէ ղոյզն: Պիտի հանգարտութիւն, կապ ի վերայ աչացն գոնեաւ աւուրս հնգետասան, եւ ցանկ բարձկնեար յաւուրսն առաջինս հանդերձ կաթիլովք ինչ ջրոյ, զորոյ զյօրինուածն զրեցից»:

Տեսանե՞ս, գոչեաց մայրն, տեսանե՞ս:

Տեսանէի քաջ, եւ էի անկեալ յառաջնոյ համարձակութենէ իմմէ: Բայց ո՞ կարէր հաւատալ . . . :

Ժամ մի յետոյ, իւրեւ դարձայ ի գեղարանէն, զիտացի եթէ անմեղադիր առնէր զիս Ակլաէ, այլ քանի՛ զժուտութեամբ ելանէին բանքն ի բերանոյ նորա. եւ ինձ ո՞րպէս խիստ էր խոտուովան լինել եթէ գործեցի իրբեւ անմիտ եւ անխորհուրդ:

Աղջկին զթացաւ յիս, եւ կտրեալ զբանս իմ կարճաոտա՝ ասէ.

«Ոչ մեղադրեմ զքեզ, չարարեր դու զայդ կամաւ»:

«Բայց, այո . . . , այո . . . , այսինքն . . . ոչ . . . »:

«Զխաւրդ եւ իցէ, այս եղիցի քեզ ի խրատ, Մաքս, յաւել մայրն: Արդարեւ ըմբոստ ես դու. այլ յուսամ թէ չթողուք զնա այսպէս, զաղջկին հէք: Աւուրս հրեղեռասան անշարժ, կապովն ի վերայ աչաց, ապաքէն տաղտկասցի, եւ դու չունիս գործ ի քաղաքին»:

«Ունիմ դպրոց»:

«Ասէիր զայս առաւօտ թէ ժամանակ պարապոյ է ձեզ, եւ առաջնորդն ետ քեզ արձակուրդ. ուստի գիւրին է քեզ մնալ աստէն, եւ լինել ընկեր զբոսեր հօրեղբոր քոյ: Արա նմա ընթերցուածս ի դրոց, եւ ջանա գրադեցուցանել զնա»:

«Զի՞նչ ասես, մայր, ասէ Ակլաէ ցմայր իւր: Այս է արդարեւ ունել զնա իրբեւ զինուոր պահանորդ»:

«Նա պարտի քեզ զայս, թուի ինձ», ասէ կինն:

«Անշուշտ», ետու պատասխանի թու թովելով, ողբացեալ ընդ թշուառութիւն

խմ. անոնց գիտելոյ թէ զիարդ զերծացց, այս, մնացից աստէն, յոժարութեամբ . . .

Ասացի զայս բռնի իմն եւ յակամար, մինչեւ ի ծագը չարժեյ աղջկանն:

Ասկայն եղէ հիւանդապահ օրհորդին: Նորոգէի զբարձկնեան, պնդէի զկապն յորժամ քսկէր, յարգարէի զբարձ անաբիցն, յորոյ վերայ հանգուցանէր նա զգլուխն:

Եթէ ոք ասէր ինձ զայս եօթն ասուրք յառաջ, չառնուի լանձն հաւատալ: Եւ որ տոտեւ զարմանալին է, յետ երից կամ չորից ասուրք ոչ եւս համարէի զանձն ոգրալիս: Նա մանուանդ թուէր ինձ երբեմն գտանել հաճոյս ի մանր մանր ծառայութիւնս անդ զորս մատուցանէի դստեր հօրեղորոք իմոյ:

Ետեւ բերել զիրս ի քաղաքէն եւ ընթեռնուի նմա Այլ բարձ, ո՛վ սքանչելեացս. զտանէի ճաշակս նմանիս յերկոս. ետնս ի մէջ իսկ ի նմա՝ միտս եւ հանձար զոր ոչ կարծէի: Առնէր զատաստան զգրեկոցն բազում ճշդութեամբ, զորմացուցանէր զիս յաճախ զիտելով բազում ինչ յանկարծ եւ նրբութեամբ, նա, եթէ հաւատաս, սիրէր զայսիով բանս: Զարմացումն իմ յաւելոյր տակաւ որ ըստ օրէ. թուէր ինձ գտանել երկիր նոր, ուր թուէր ինձ տեսանել իրս նորս, հիանալիս, ազգի ազգիս, որ կրթէին զիս յապուշ:

Բազում անգամ կոչեալ էր իմ զնա յիմար, պանդոյր, այլ յիմար. ե՛ս էի, ե՛ս որ ոչ ծանեայ զնա ընդ երկարս: Ռամբի էր Ակլաէ, ընդհակառակն էր նա հաւուտ եւ ի միտ առնուր զամենայն անհասարկ զիրութեամբ: Յետին ճաշակուե. ո՛չ բնաւ. զուեւ ուրեք տեսեալ էր իմ զոք որ առնուր անպէս կատարեալ զճամ օղաթով: Վիպասանութեանս Միթէ տղե՞ղ էր. ամենեւին, ի զուր էր խնդրել հեռի ուրեք անշափ դալարութիւնս եւ շնորհս, ըրրս աչաց այնպէս կապուտակս. բերան այնպէս վարդաղոյն, բազուկս այնպէս փափուկս, թաթառ ոտից այնպէս մանունս գեղեցիկս:

Ծեծէի անձամբ զանձն յիրաւի, այնչափ անմիտ գտայ եւ քուն հատանէր յաչացս, յորժամ անէի զմտաւ զթշնամանս, սրն զոր արարեալ էր իմ նմա զբանս յոտիս զորս արձակեալ էի, զպատճառս զոր տուեալ էի նմա ատելոյ գիտ:

Հօրեղորոք իմ եւ կին նորա հիանալին տեսեալ զիս հանապազ զոք առ նմա իրրեւ հիանապահ: Խորհէին թեքիս զստաջինն թէ պատահասի էր այն ինձ, եւ ասոյ՛ղի իրրեւ մարտիրոս: Նա, թուի եւս ինձ թէ յառաջին ասուրսն ի մտանել կեռջ հօրեղորոք իմոյ ի սեռեակ իմ, ունէր ակն տեսանել զայն դատարկ ի թռչնոյն բանտարկելոյ: Այլ ընդհակառակն ունէի կերպարանս հաճութեան, եւ համարէի կարճ զցերեկսն. տմենայն փոյթ իմ էր վասն հիւանդին,

բնաւ ոչ թողուի զնա, զազարեալ էի ի սպառ ի զայրազույցանելոյ զնա, արդարեւ չհաւատայի իմն էր այս. եւ նոքա խորհէին թեքիս թէ ինչ նիւթէի եւ ի մտի իմուս:

Ասկայն Ակլաէ երթայր եւ ողջանայր տակաւ: Եւ ի միջոցի երկրորդ եօթնեկին ծանոյց բժիշկն թէ մարթ էր բառնալ ի բազ զկտայն, յառաջ մատուցանելով զյուսացումն: Յետ ասուրց ինչ ապագինեցաւ աղջկին, եւ ինձ մարթ էր մեկնել, այլ այս խորհուրդ տխրեցուցանէր զիս, յաճախէի անձամբ անձին, կոչելով զիս զտիւ եւ զգիշեր անմիտ, ապուշ, այլովքն հանգերձ:

Յառաւ օտու կիրակէին եօթներորդե երեք անգեալ էին յորմէ հետէ պատահեցան զէպքն: — Ակլաէ ասէ ցիս իրր բնդ խաղ իմն. երթիցուք ի տեղին ուր կատարեցաւ զորձ քաջութեան իմոյ: Այս եղեւ առաջին նուագի, զի յիշեաց նա զպատահարս: Քանի մեծանձն թուեցաւ նա ինձ, որչափ զարմացայ ընդ նա: Տեսաք զհեռասանին, եւ ելի ի ծառն որպէս զստաջին անգամն: Յետոյ չոգաք նստիլ յանտանին թաթիւրու երեւոյ: Բայց զայս նուագ Ակլաէ կերաւ զկեռասան. եւ մինչ ծամէր նա, պշուցեալ հայէի ի նա:

Էր երեկոյն այն յուսաւ որ եւ պայծառ. բարու ին անուշութեան հազար տերեւեան վարդից ինչոյ զօգն, եւ ծովակն էր նոյն. պէս ջինջ կապուտակ: Այլ որ քան զամենայն գեղեցիկ թուէր ինձ՝ էր գուտարն հօրեղորոք իմոյ: Ականողիք սիրունք, տառամուտ սիրունք, ձեռք սիրունք: Եւ հանգերձիցն սպիտակ ոյսոն ոյսոն կիտուածովք զհաւրդ յազգէր նմա. եւ զըլխարկին լազիւ յարգէ վայրենի կակաչիւք եւ մարդարիտ ծագկոք ի մէջ առնուր վա ելուչ իմն զախորժելի զէմս Ակլայիայ: Անուն իսկ նորա, զոր այնպէս անարգէի եւ ծագրէի, թուէր ինձ քաղցր անհասարկ:

«Բայց աղէ Մաքս», ասէ Ակլաէ մինչ ասէր, զվերջին պտուղն, «ե՛րբ սկսանիցին ասուրք ուսմանք»:

«Ունիմ տակաւին ամիսս երկուս եւ կէս պարպոյ», գոչեցի: . . . Եւ լայնածաւ եղիցի ջէր ի քաղաքին. եւ փոշի բազում . . .

«Ամիսք երկուս եւ կէս . . . Մինչեւ ի մեծ գպրոցն, թերեւս. այլ մոռանաս գրասենեակն քո»:

«Այո՛. . . մոռացայ»:

Աղջկին ունէր ի ձեռքն զփերթին կուտ կեռասոյն. եւ մպտելով իմն թուէր ընկենուլ զայն օտ իս այլ փոքրիկ մատուղն թուէին ունել զայն պինդ, ուստի կուտն ոչ մեկնեցաւ: . . . Եւ մպիտ նորա այնպէս գեղեցիկ էր, մինչեւ գրեթէ այլ իմն յալմէ լեալ՝ անկայ յոտս նորա: Յանկայի երգել եւ լալ միանգամայն. էի յայոյ խնւրս, յափշտակեալ իմն էի, պաշտի զնա:

Եւ տես զիարդ տմենայն ինչ ի կարգի էր. ոչ եւս ասէր նա զիս:

Հօրեղորոք իմ եւ հօրաքոյր ազագաւ կեցին, Սքանչելիք: Յայտ իմն է այս. միայն ասէին թէ տակաւին մահուկ եմք: Այլ արդեամբ ծածուկն ցանկութիւն սրտի նոցա կատարէր. ուստի եւ զմուտարութիւնքն ոչ տեսցին յերկար, եւ ի նմին գիշերի իսկ հարսնախօսութիւնս կատարեցաւ:

Գ.

Մօրիս, յետ վայր մի հատանելոյ զբանա իւր, ասէ. եւ եկեալ իմ բնակիլ ի քաղաքիս հանդերձ աղջկան ոք իմովք. որ կենդանի են տակաւին, եւ տեսցեն զնոսա ի սեղանի. . . Զօնէի՞ իրաւունս ասելոյ թէ կեռաս մի է պատճառ ամենայնի:

Եւ զի ձիւնազէի, ասէ:

Ապաքէն ոչ հատատա ինձ, Մաքս. բարեք է. ահա հիշէ միջօրեան. եկ զիշի իմ ի սրահ ճաշոյն: Կին իմ հաստատեցէ զբանս իմ, եւ զպատճառսն զոյցցէ քեզ. կարծեմ թէ եւ զկուտն պահեալ է առ իւր:

1896 Ապրիլ

ԱՏՈԼՁ ԲԻՊՈՅ

ԼՈՒՍՆԿԱՅԻ ՏԱՄԱՄՈՒԹԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՐԻ ԿՕԼԱՆՃԵԱՆ

ԽՈՐՆ ուրուային
Լուսնկային
Մաժմանս,
Հեռակ մըն եւ
Թափանցիկ, նեւ
Ու աղօս:

Հոգիս զիւմ
Մէ անպատմ,
Լայնասրտի,
Արծաթ մանգաղ
Մօղին մէջ կախ
Լուսածոյ . . .

Լոյս լեռներուն
Սիլուէրն անկուն
Կը խմիտ
Մրիւ, իրրեւ
Սիլոոյ մը սեւ
Թաւիշէ:

Եւ փայլունքիւն
Ստերկերուն
Թրչե յար,
Լոյս լեռներուն
Տակ մեղմ հեռուն
Սերս անձաւ . . .

Վ Ե Պ Ը

Բ.

Ե Տ Չ Հ Ե Տ Է ապակիները
բոլորովին ծծելով արեւին
ճառագայթները, ոսկեգոյն
էին դարձեր. Հրանտ մե-

քենարար ելաւ սթօրները քաշելու եւ ա-
նոնց անթափանց մարմինն մէջէն մաղ-
ուած ճերմակ լոյսը պահ մը ամօքեց զի-
րենք:

Սարգիս հապճեպով ճակտին վրայէն
քրտինքը կը սրէր, մինչ վերէն արտե-
ւանունքները կէս մը կ'իյնային աչքե-
րուն վրայ իրեն մրափող երեւոյթ մը
տալով:

Սպասուհին օչարակներ բերաւ եւ բո-
լորովին ինքզինքնին տուած ֆիզիգական
հաճութիւն, բոլոր մը մոռցան իրենց խօսակ-
ցութիւնը. մինակ Սարգիսին առատ մօ-
րուքին տակէն կ'երիւ էր այտին խորշովիւ
մինչ ճակտին մորթը աւելի կը պրկուէր
գրեթէ կաղապարելով զանկին այդ մասը.
սպասուհին — գաւառացի աղջիկ մը —
ձեռքէր կուրծքին կեցած էր իրենց մօտ
եւ Հրանտին կը նայէր սեւեռուն նայ-
ուածքով մը մինչեւ որ անոր աչքերը
հանդիպէին իրենին, որպէս զի զաննք
խանարէր գետին, այնպէս մը որ զիմացէն
տեսնողը աչքերը փակ կը կարծէր:

— Շուշան, ինչո՞ւ Արուսեակը չեկաւ:

— Չգիտեմ իրաւ որ, կարծեմ կարող
զբաղած է:

— Գնա կանչէ՛ զինքը:

Սպասուհին մեկնեցաւ եւ իրենք եկան
սեղանին քով. բոլորովին կաղցուրուած
օչարակէն՝ աչք աչքի կը ժպտէին տղա-
յական հրճուանքով մը՝ զիրար գտած ըլ-
լալուն համար. Պարասը գաւաթներուն
մէջէն հօտաւէտ օչարակին հետքերը կը
չողիանային արագօրէն եւ իրենց չնչած
օդը ծանրաբեռնուած էր անոր մասնիկ-
ներէն. Փողոցին մէջ բնաւ ձայն չկար՝
միայն երբեմն արագ գնացքը շունի մը,
բարձրացած փոշին մէջէն խուսափուկ
չօչափումի մը զգայնութիւնը կուտար:

— Վերջապէս աղէկ որ եկար Հրանտ,
միասին ինչ օրեր պիտի անցընենք:

— Անչուշտ սիրելիս, եւ ես հաւատք
ունիմ որ մեր օրերը բեղմնաւոր պիտի
ըլլան. որքան կարելի է շատ պիտի աչ-
խատինք եւ շատ պիտի արտադրենք:

Անմիջապէս Սարգիսի ժպտուն գէմքին
վրայէն մտահոգութիւնը երեւցաւ. բայց
Հրանտ թող չտալով անոր յոռետես խօս-
քերուն, ձայնը խաբանելով ընկերոջը.

— Պիտի տեսնես Սարգիս, անգամ մը

որ վէպս հրատարակուի, ընթերցող հա-
տարակութիւնը անտարակոյս պիտի զը-
նահատէ իմ ցանքերս, լաւագոյն բան մը
իրենց ներկայացնելու փորձերս:

Քիչ մը կեցաւ:

— Կրնայ ըլլալ որ գրականապէս տկար
ըլլայ վէպս բայց վերջապէս անիկա ար-
դիւնքը պիտի ըլլայ շատ մը դիտուած ի-
րական զէպերու, ուսումնասիրութիւն-
ներու, աշագին նօթ հաւաքած եմ ար-
դէն... հոգեբանական բաւական կնճռոտ
պարագայ մըն է իմ վէպս... որով ար-
դէն զբաղած են շատ խորունկ մտքեր...
բնականաբար եզրակացութեան մը չպիտի
յանդիմ. ատրկա անկարելի է... նախ որ
աններելի յաւակնոտութիւն մը կ'ըլլար,
յետոյ վերջապէս գրելիքս վէպ մըն է եւ
պիտի պատմեմ հոն պարզապէս մօտէն
դիտուած իրողութիւններ... Այլ գրեթէ
ինքնիշխան կը խօսէր, երբեմն ընդհա-
տելով խօսքը եւ կենալով Սարգիսին դէմ
որ ան միմեծն էր գրեթէ զարմացած կը
դիտէր իր ընկերոջը խանդավառու-
թիւնը... բայց վերջապէս պատասխա-
նեց...

— Ինչպէ՞ս յայտնի է որ միջավայրը
չես ճանչնար Հրանտ, կ'երեւի թէ դուն
Պոլսոյ մէջ հրատարակուած թերթերն ալ
չկիր կարդար, այսքան մեծ հաւատք ու-
նենալու համար քու ընթերցողներուդ
վրայ:

— Բայց ընդհանրապէս կը կարդայի,
եւ ատոր համար է որ եկայ հոս իմ ջան-
քերս աւելցնելու — որքան ալ քնքին ըլ-
լան — մեր մտաւորական գործունէութեան
մէջ:

— Բայց քու վէպէդ պիտի ձանձրանան
Հրանտ...

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ հոն պիտի ծանրանաս
մանրամասնութիւններու վրայ, որովհետեւ
պիտի ստիպես ընթերցողդ մտածելու, պիտի
մզես զանոնք խորհրդածութիւններ ընե-
լու հոգեբանական նրբութիւններու վրայ
որ քու միտքդ կ'զբաղեցնեն եւ ձեռով մը
պիտի ստիպես զիրենք ատորեայ թեթե-
ւութիւններէն, գոհնիկ նորավէպերէն եւ
սիրտ առնող բանաստեղծութիւններէն վեր
ելլելու, քիչ մըն ալ վրդովուելու զուտ
մտաւորական հոգեբով, մտաւորական յու-
զուամիտով...

Սարգիս ոտքի կեցած էր եւ զգալի
կերպով յուզուած՝ կը շարունակէր խօսիլ
առատօրէն մինչեւ որ եզրակացուց:

— Թերեւս կարծես որ զիտմամբ քեզի
կը թուեմ կոր մեր մտաւորական վիճա-
կին խեղճութիւնները, քեզ յուսահատե-
ցնելու համար. բայց աղքատութիւնը
դեռ ոչինչ է երբ ինկատի առնենք բոլոր
զձառութիւնները ստորին խորամանկու-
թիւնները որոնց անպատճառ պիտի հան-
դիպիս:

Հրանտ մէկէն պոռթկաց.

— Բայց իմ ինչ փոթաբոլոր աստեղ-
միթէ գրողը պէ՞տք է զօադի իր ընթեր-
ցողներով, ինծի ինչ եթէ անոնց մտաւոր
մակարդակը ցած է, թէ չպիտի հասկնան
իմ վէպս:

Ատրկա պէտք է փոթաբոլոր քանի
որ ընթերցողներուդ համար պիտի գրես
վէպդ:

— Եզրակացութիւնը, բարեկամս քու
խօսքերուդ պիտի ըլլայ. «պէտք է մինչ-
չեւ հիմա արտադրուած գործերուն ար-
ժէքով բան մը գրես որպէս զի կարգաց-
ուի»:

— Չէ, ախ, չէ՛ Հրանտ... ու քիչ մը
տատամայիլէ ետքը ընկերոջը դարձաւ ա-
ւելի հանդարտ ձեւով մը բառ.

— Մեր բոսած անտրամաբան է, մենք
կ'ուզենք զեղեցիկ բան մը տալ մեր ըն-
թերցողին երբ անիկա չուզէր, կը մերժէ
այդ զեղեցիկութիւնը. մենք կը յամառինք
զայն մատուցանել սակայն եւ այդպէսով
մենք կը շարունակենք ընծայել բան մը
որ երբէք չպիտի գնահատուի եւ մէկ
կողմ պիտի գրուի աւելորդ իրի մը պէս:

— Այլ սակայն պէտք է յամառինք զե-
ղեցիկացոյնը տալու, պէտք է որ բոլոր
անոնք որ զիտակցութիւն ունին ընթեր-
ցողներու մտաւոր խեղճութեանը, քաջու-
թիւնը ունենան անոնց ստորին բնազդ-
ները չխնկարկելու, անոնց ուղածը շտա-
լու, այսպէսով միայն կրնանք մենք մեր
մէջ ամիսիւած գրական կարողութիւն-
ներով յաւաքողներ արտադրելու...
Ու երկու ձեռքերը Սարգիսի ուսին զը-
րած՝ կը նայէր անոր աչքերուն մէջ, ջա-
նալով անոր փոխանցել իր անսպառ խան-
դավառութիւնը:

Բայց Սարգիս միշտ լուռ կը մնար
եւ հետզհետէ կնճռոտած, իր ընկերոջ
յանձնապատան խօսքերը չէ՞ մի որ ինքն
ալ ըսած էր մտովի, երբ առաջին անգամ
սկսած էր հրապարակագրութեան, եւ հի-
մակ զիտէր թէ որքան անօգուտ էին ա-
նոնք... Ահ թերեւս ուրիշ կարգի ուժ
մը երեւան ելլէր ընկերոջը մէջ, անմի-
ջապէս ապաստանէր անոր քով բայց ինքը
ժամանակէն առաջ զանոնք իրենը ունե-
ցած էր հասկնալու բոլոր այդ ջանքերուն
որքան անօգուտ ըլլալը...

Հրանտ միշտ աւելի ծանրանալով իր
ուսերուն՝ կը խօսէր այն չեչտով եւ իրեն
խօսքերը վեհանձն զգացումներէ թելա-
գրուած կը վազէին իր շրթունքներէն
ջինջ եւ հոսուն ջուրի մը պէս եւ իրաւ
ալ այնքան թարմ եւ ուղիղ էր անոր հո-
գին որ այդ պահուն Սարգիս կը հասկը-
նար բոլոր տառապանքը եւ յուսախաբու-
թիւնները որոնց պիտի հանդիպէր Հրանտ,
իր մտադրած գրական նպատակին հա-
մար եւ թերեւս ալ խորտակուէր ապար-
դիւն եւ վսեմ ջանքի մը մէջ:

Այլ սակայն Հրանտ իր խորոխ հա-
սակը բարձրացուց եւ իբր վերջին առար-

կուսիսն՝ իրարու վրայ կրկնեց Սարգիսի Ֆրանսերէն բառերով...

— Quand-même, quand-même . . .

Վերջին բառին ձայնը դողդողաց եւ թեթեւ մը տոգունեցաւ, տարակուսի թեթեւ միշտ մը ստուերեց աչքերը եւ չկոտորեալ Սարգիսին քիչ մը ստաջուան թնջեալ գրեթէ բռնաբարոզ նայուածքով Սարգիս զգաց ընկերոջը սկարու թիւնը աւրացատրելի անհանգստութիւն մը երկուքն ալ կը թուլցնէր իրենց շարժումները վարանոտ դարձնելով . . .

(Ծաւառակէի)

ՇՈՂՈՔՈՐԹՈՒԹԵԱՆ ԾՈՒԽԸ

Ս Կ Ե Պ Տ Ի Կ

ՐԱՊԱՐԱԿԻ վրայ բռնուած սուէն ապրանք իր կեղծը կամ նմանութիւնը կ'ու-

նենայ: Աշխարհիս ամէն կողմը այս արպէս է: Կեղծին համար մարդոց ունեցած հակո՞ւմն է ասոր պատճառը թէ ոչ նմանելու, կապելու բնապարհ: Կը պատահի ալ որ ապրանքի մը կեղծը աւելի ծաւալ գտնէ քան թէ ճշմա-

րիտը, հակառակ վաճառանկներուն, որոնցմով յաճախորդները կ'ըզուշայուին: Կեղծ ապրանքը յաճախ աւելի կը բռնախ, սրով հետեւ ճշմարիտէն աւելի դիւրամաստայ է:

Վաճառականականէն երբ բարոյաւ կան աշխարհ վախադրութիւնք, հոն ալ կը տեսնենք որ շատ մը անհատներու յով կայ կեղծելու բնապարհ, հոն ալ կեղծը աւելի դիւրամաստայ է քան ճշմարիտը:

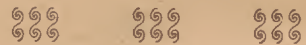
Մեզի համար ճշմարտութիւնը իբր բարորակ արժէք բռնուած ապրանքն է, որուն յով կայ սակայն կեղծիքը, պատարաստ մենէ անոնց, որոնց ճշմարտութիւնը մեծածախս կը թուի, հետեւաբար կը բաւականանան անոր երեսի՞նք ունեցող կեղծիքով միայն: Եւ որքան մեծ է սպառումը կեղծիք-ապրանքին, քանի որ ճշմարտութիւնը միշտ անհամարյու է իր բնաւ սրով թեմք ու ծանրաշարժ: Կեղծիքը թեթեւ տան պարիկն է, ինքնամատոյց պղտուհին, զոր կը զարծածեն խիտ շատեր, հակառակ այն դանին, որ ան մերկացած ըլլայ իր բոլոր հրապայքներէն:

Մեր ճամբուն վրայ գտնուած պղտուիկ արժէք մը նոյնքան եւ աւելի ու յախուածիւն կ'աւելցէ մեզ որքան մեր

շանքերովը, բնականօրէն շահուած, շատ աւելի նկատելի չափով արժէք մը: Կեղծիքը, մեզի համար գտնուած պղտուի արժէքն է, ճամբան՝ մեր գէմը ելող չարածճի հասարակաց աղջիկը որ կրնայ նոյն իսկ մեր ճշմարտութիւնը մոռցնել տալ մեզ, այնքան ատեն որ զինքը մեր քովը կը զգանք:

Կեղծիքը երկրորդ ճշմարտութիւն մըն է, ճիշդ ինչպէս սովորութիւնը երկրորդ բնութիւն մը: Մարդ՝ իր բնաշնչական զարգացման ընթացքին, սովորութիւններ որքեզբեզով միշտ իր բնութենէն մասեր սրբադրած է: Կեղծիքն ալ իբր երկրորդ ճշմարտութիւն մը, բարեմիտած է յաճախ այս վերջինը:

Հոն ուր կեանք մը կայ արոխուն, կեղծիքը անոր հետ է, մինչդեռ ճշմարտութիւնը, ապրուածէն վեր, աւարինութիւններու թանգարանին մէջ իցոյց դրուած արժէքաւոր հնութիւնն է: Ծառերու համար կեղծիքը անյնող դրամն է, ճշմարտութիւնը հին դրամ: Ինչպէս օրէնքով, այսօրուան անցնող արժէքը վաղը հնութեան կը փոխուի, նոյն բանն է կեղծիքին համար ալ:

Ծ Ա Ղ Ի Կ Ի Թ Ե Ր Թ Ո Ւ Ն Ի (2)

Ա Ն Ո Ւ Չ Ք Ա

(ՎԻՊԱԿ ԹՈՒՐԿԵՆԷՏԻ)

ԼԵԿԷՆ ետիս գարձայ և նայուածքս ինկաւ գեղեցիկ երիտասարդ մարդու մը վրայ որ ճամբորդութեան շէնքէն կոթ մը կը կրէր, և քապէթ մը ունէր գլուխը, իր թեւը տուած էր երիտասարդին մը պղտիկ կազմաւածքով որուն գիմագծերը բոլորովին կը կորսուէին յարգէ գլխարկի մը ներքեւ:

— Ի՞նչ բռն էք, հարցուցի իրենց առաջին շարժումով մը սրուն տէրը չէի:

— Այո, բռն ենք, պատասխանեց ինծի երիտասարդը, շրթներուն վրայ ժպիտով մը:

— Ձէի ոպասեր որ, ըսի իրեն, օտար երկրի մը մէջ պիտի հանգիպիմ . . .

— Մենք ալ, ըսաւ զիս ընդհատելով, ներքեւք որ, շարունակեց, ինքիքնիս ճանչցունենք ձեզիս ևս կապին կը կոչուիմ եւ ահաւասիկ . . . վայրկեան մը վարանեցաւ, ահաւասիկ քոյրս, եւ գու՛ր պարան:

Ինքզինքս ճանչցուցի իմ կարգիս և խօսակցիլ սկսանք, իմացայ որ կակին ինծի պէս հաճոյքի

համար կը ճամբորդէր և ութը օրէ ի վեր է, հասած ըլլալով առժամաբար հոն հաստատուած էր:

Պէտք է խոստովանիմ թէ չեմ սիրեր օտար երկիրներու մէջ Ռուսերու հետ ծանօթանալ: Որչափ հեռուէն որ զիրենք տեսնամ, իրենց քաշուածքը, հագուստներուն ձեւը, մասնաւոր գէմքերնուն արտայայտութիւնը զիւրաւ զիրենք կը մասնէ: Վրդովմենք մը ունենալու երեւոյթ կ'առնեն, իրենց աչքերը տարօրինակ անձկութիւն մը կ'արտայայտեն: Կարծես թէ իրենց նայուածքը կ'ըսէ Աստուած իմ, ապուշ բան մը ըսի, ինծի կը ծագրեն կոր արդեօք: Յետոյ կը տեսնես որ կը վերադառնան իրենց վեհ հանգարտութիւնը մինչեւ որ անհանգստութեան զգացում մը նորէն զիրենք խռովէ: Այո, անգամ մըն ալ կ'ըսեմ թէ կրգուաշանայի յարաբերութեան մանել իմ ազակիցներու հետ: Ըսեց առաջին անգամէն համակրութիւն մը զգացի գէպի կակինը:

Աշխարհիս մէջ այդ երջանիկ գէմքերը գոյութիւն ունին և անոնց նայիլ հաճոյք է, անոնք տաքութիւն մը կ'արտաշնչեն որ քեզ կը գրաւէ և հաճելի զգայնութիւն մը կուտայ իբր թէ փայփայում մը ընդունած ըլլայիր: Կակինին գէմքը այդ տեսակէն էր: Մեծ աչքեր, իր մազերուն խոպրիքներուն չափ անուշ ձայն մը որուն հնչիւնը գուշակել կուտայ թէ շրթները ժպտուն են:

Երիտասարդ աղջիկը զոր իր քոյրը կը կոչէր, շատ սիրուն երեւցուած մէկէն, իր կըր և թեթեւ մը թուի գէմքին վրայ մասնաւոր արտայայտութիւն մը ունէր՝ սրամիտ և հրապուրելի միանգամայն, այստեղ զիրեւի, աչքերը սեւ և յստակ, ի՞նչ հաստիկ լուս համեմատուած ոյլ սակայն կարծես թէ իր ըովանդակ զարգացումին չէր հասած, և ոչ մէկ նմանութիւն եղբորը հետ:

— Կ'ուզէ՞ք մեզի գալ, ըսաւ կակին, կարծես

թէ բաւական գիտեցինք այս դերմանացնելը, եթէ ուսու ըլլային արդէն ամթոններ և գաւաթներ կտրած պիտի ըլլային: Բայց այս երիտասարդութիւնը որ սեր աչքին ներքեւ ունինք շատ վերապահ է, ըսէ՛, Անուշքա՛, ժամանակ չէ՞ տուն դառնալու:

Երիտասարդ աղջիկը զիւրով հաւանութիւն տուաւ:

Մենք քաղաքէն դուրս կը բնակինք աւելցուց կակին, պղտիկ առանձնացած տուն մը մէջ, բլուրի մը վրայ, այգիներու մէջտեղ, պիտի տեսնէք թէ ինչպէս սիրուն է, եկէ՛ք, պանդոկապետուհին խոստացած է մեզի մածուն պարստակ: Արդէն սկսած է մալմուս և աւելի ապահով է ձեզի համար լուսնի լուսով շուշուր անցնելը:

Մեկնեցանք, քիչ մը ետք կ'անցնէինք քաղաքին ցած դուռէն՝ որ պարուրուած էր գալլախաղներէ շնորհած հին պարիսպով մը որուն վրայ կային գետ քանի մը, որմնածակեր, զիւղին մէջ յառաջացած, հարկեր քայլի մը չափ պատի մը եղերքէն քայլէ՛ք ետք պղտիկ գրան մը առաջը կեցածը կակին զայն բացաւ և մեզի առաջնորդեց գաւաթներ ճամբու մը մէջ որուն երկու կողմէն որթատունկեր կը բարձրանային:

Արեւը նոր մարը մտած էր, չափազանց փափկութեամբ ծիրանի երանգ մը կը գունաւորէր որ թատուկերը, զանոնք բռնող սարբինաները, չորցած դեղերը հե, ձաքարի կտորներով ծածկուած, ինչպէս նաեւ ճերմակ պատերը պղտիկ տան մը ուրուն պայծառ պատուհանները շրջանակուած էին սեւ ցոյցերով, գէպի անոր կ'առաջնորդէր արա-հետ որուն վրային կը բարձրանայինք:

— Ահաւասիկ մեր բնակութիւնը գուցէ կակին, երբոր տունին մօտեցանք, և կը տեսնեմ մեր պանդոկապետուհին որ մեզի կաթ կը բերէ զովա-նալու համար: Guten Abend, Տիկին, գուցէ անոք:

Մարդկային ամեն զգացումն որքան խոր անձանք փորձե մեր հոգիին մէջ այնքան աւելի կը սրբազործաւի ան մեղ համար։ Սրբազործաւի զգացումն ներք անտէր են, որոնք ծէսը ու ճշման ներքեւ իրենց արտայայտութիւնը կը գտնեն։ Կրօնի զգացումն ամենէն սրբազործաւի զգացումն է մարդոց համար, անոր համար այնքան ծէսեր կան այդ զգացումը արտայայտող։ Բացօթեայ ինքնանաւ էր ազգութիւնը ու ինքնաներէն միշտ մեղեդիները խոսնէին ծախերուն տակ կրօն տաճարներուն ամենքն ալ ծիսական արտայայտութիւնն են մարդկութեան մեծ կրօնք-զգացումին։

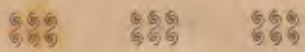
Կեղծիքն ալ մարդուն արեան, հոգիին մէջ մտած խորունկ զգացումն է։ Կեղծիքին ծիսականաւ ու ինքն է շուրջը լինելով ինքնը։

Երբ մեր տաճարներուն մէջ, բարձրագոյնը տարած տաճարն է մենքն իստիկ ծախը ինքն ծառանայ, ամբողջ կրօնական խորհրդաւորաւ զգացողութեանց ախարհ մըն է որ մեր հոգիներուն խորին վեր կը հանէ։ Այսպէս ալ երբ շուրջը լինելով են որ եւ ինքն ծախը մը պէս մեր հոգիին խորին մեր շրջանը փայլ կը բարձրանայ, մեր յարժանեցումն հետ կը

ծախի, զգացողութեանց ինչ նոր հորիզոններ են որ կը բացուին ենթա-կային առջեւ։

Շուրջը լինելով են ծախը զգացումներու բարեկարգումը մը կ'են-թարկէ մարդու Հաշիշն ու խաշխաշը ինքն ու նուազ կ'ազգեն ենթակային վրայ զայն յափշտակութեանց մտա-յածին բարձրութիւններուն տանելով, քան ինքն ծախը շուրջը լինելով են։

Գիտեմ թէ ինչ ամուրնկարազիր-ներ, ինչ ինքնագիտակից հոգիներ զգայական պատրանքներու (hallucination) ենթարկուած են յաճախ շուրջ մարտնչելու յարմար էն ծառայող ոլորտայման մը ներքեւ։

Ճշմարտութիւնը սակայն անմտ-չելի պիտի չլինի պէտք չէ ըլլայ մեղ համար, ջանանք հանել պարկեշտ ճշմարտութեան մը ուր պիտի հան-դիպինք ամեն անանց որոնք պատ-ուաւոր եւ ուղղամիտ եղած են եւ արժանացած ամենուն զնահատումին։

Տիմիկ պատի ընկեր մեր պղտիկ խորհրդի բայց ամեն բանէ առաջ նայեցէք ըստ, ձեր շուրջը եւ ըսէք թէ ինչ կարծիք ունէք այս հեռանկարին վրայ։

Երբ ալ տեսարանը զոր ինքն կը ցուցնէր սրանչելի էր, մեր օտարուն առաջը Հանտի արժա-թափողը ջուրերը՝ մեջտեղը բացաւ, վերջապէս ծիրանիով կը հոսէին կանանչագիւղ ափանքներու մէջտեղ քաղաքը հանգարտուն հաստատուած գետեղերին վրայ՝ մեր աչքերուն կը պարզէր իր բոլոր տունները եւ փողոցները, բարակները եւ գաշ-տները կը տարածուէին իր շուրջը։

Մեր օտարուն տակ եղող տեսարանը գեղե-ցիկ էր, բայց աւելի հիանալի էր ինչ որ ունէինք մեր գլուխներուն վրայ։ Երկնքին խորութիւնը եւ յատկութիւնը, թափանցիկութիւնը եւ օդին փայլը զարմացում կը պատճառէր, մարդը եւ ինքն է՝ սիւքին կոհակները մեր շուրջը փափկութեամբ կը շարժէին, անկիւ ալ կարծես դո՛ւ էր բարձրու-թիւններու վրայ ըլլալուն։

—Արտաշէն ընտելութիւն մը ընտել էք, ըսի Կախիին։

—Անուշաքան գտաւ, պատմութեանց ինքն։ Ս'ն Անուշաքան հրաման րբէ, ամեն բան հոս բերել տուր, բայց օդին կը ծաշնէր աւելի լաւ լսելու համար նուազը։ 'Նիստ' էք աւելցուց գէպի ինքն գաւառով, թէ վաղի եղանակ մը որ մօտն ան-տանի է, հեռուէն լսուելով կը հրապարէ եւ կը թրթռացնէ որտեղ ըստ բանաստեղծական լա-րերը։

Անուշաքան ուղղութեամբ գէպի տունը եւ վերա-դարձաւ պանդոկապետուհիին հետ։ Ահա եղ կը բերէին ահագին տփոէ մը որուն վրայ կար կաթ-նեղէններու կարտ մը, դգաւներ, պանիրներ, շա-քար, պտուղներ եւ հաց։ Նստեցանք եւ սկսանք

ՇՐՔԵՄՆ ԵՒ ՀԻՄՆԱՅ

(ԵՐԿՈՒ ՍԻՐԱԶՈՐՆԵՐՈՒ ՇԱՄԱՐ)

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԼԵՋԵԱՆ

ՈՒՐԵՍԸ էին ծաղիկները եւ զողորիկ, Մանիշակը, յամիկն ու վարդ, եւ հիւրիկ։

Հիմակ ոչ բոյր ունին տնոնք, ոչ ալ գոյն։

Լըծակին եզրն՝ իրիկունս դէմ՝ կ'երթայինք Ծըծել սիւքը, սիրահաններ՝ ես ու ինք։

Արդ ճանիւ մ'որ կ'արտաշնէ՛ նեխ ու Թոյն։

Ինչ սուրբ էր ժամն ուր սիրտն ճեղիկ կը բացուէր, Դեռ չի ծանցած սիրոյ պատարանն ու ցուեր։

Ա՛լ սէր չիկայ, կը ճանճրանայ ամեն բան։

Դեղեցիկութեան արդէն վաղուց տրուա խոյս, եւ բնութեան մէջ ոչ մէկ բան մընայ կոյս։

Սիրուած խորշերն իսկ ալ Թափուր կ'երեւան։

Լայն ու ճեշտին նայուածքները մեռեր են, Անդունդին խորն ա՛լ կը նայինք արթնօրէն։

Ոչ մէկ անուրջ կ'օրէք սիրտերն յուստնաւ։

* * *

Աւագ, ինչո՞ւ խոստովանիլ չես ուզեր, Խեղճ հոգիս, որ դուն ճիւղանդ եւ եւ Թէ ձեր։

Քանի որ բան էր չէ փոխուած՝ ընէ՛ գառ . . .

Ճաշել, Անուշաքան զխորհր հանեց, իր սե մաղերը կարճ կտրուած, կ'իյնային խոշոր խոպոպներով տկանքներուն եւ վրին վրայ, իմ ներկայութիւնս կարծես զայն անհանգիստ կ'ընէր, բայց Կախին ա-նոր ըսաւ։

Ս'ն Անուշաքան, ողբիւթիւն մի՛ ընէր, քեզի չպիտի խառնէ։

Այս բառերը զայն ժպտեցուցին եւ քեզ մը ետքը ինքն խոսք կ'ուղղէր առանց չփոխելու, վայրկեան մը հանգարտ չէր մնար, հաղիւ թէ նստած, կ'ենէր, գէպի տուն կը վաղէր եւ կը վերադառնար կամաց մը երգելով, յաճախ կը խորհար եւ իր քրքրիւ տարօրինակ բան մը ունէր։ Անոր մեծ աչքերը երեւի՞ր կը նայէին անվախ եւ յանդգնութեամբ, բայց երբեք արտաւանդները կը քննէր եւ իր նայուածքը մէկէն խորունկ եւ գոռոզ կը դառնար։

Դրեթէ երկու ժամու չափ խոսակցեցանք, շատոնց արգէն արեւը անցած էր եւ գիշերուն լոյսը, նախ շողշողան, յետոյ հանգարտ եւ սոկեղծ, աւելի ուշ վերջապէս անորոշ եւ տեղից հալեցաւ գիշերուն մութին մէջ։ Այս օտարին մեր խո-սակցութիւնը գեա կ'երկարաձգուէր, Կախին շէշ մը Հանտի գիւնի բե ել տուաւ եւ զայն պարպեցինք յամրար, նուազը գաղթած չէր բայց այն եւ զանակները որ հօլը սեղի կը բերէր աւելի քաղցր կը թուէին։ Վաղարին մէջ եւ գետին վրայ լոյսեր կը վառէին։ Անուշաքան մէկէն գլուխը հակեց, մաղերուն խոպոպները ինքն ծախի վրայ, յե-տոյ լալին մնաց եւ հառաչեց։ Քանի մը վայրկեան ետքը սեղի ըսաւ որ քան ունէր եւ տուն մտաւ։ Անորմէ հետեւեցայ իրեն եւ երկայն տունն տեսայ զինքը անշարժ կեցած մութին մէջ գոց պատու-հանին ետեւ, վերջապէս լուսինը երեւցաւ հորիզո-նին վրայ եւ իր ծածանչները մեղմօրէն սկսան շող-

շողացնէ։ Հանտի ջուրերը Ամեն բան մէկէն իրենց երեւոյթը փոխեցին, լոյսեր, յետոյ ստուերներ խա-ժեցին ամեն կո մէ, եւ մեր անկիւնաւոր գաւաթն-ներուն զինին իսկ խորհրդաւոր փայլ մը սկսաւ տանել, հօլը ա՛լ չէր փչեր, յանկարծ գաղթած էր, թռչունի մը պէս որ թռչելը կը ծայլէ, նրբին եւ տաք բուրմունք մը կը բարձրանար գետնէն։

—Մեկնելու ժամանակ է գոչեցի, ապա թէ ոչ զիս գետնէ անցնող չեմ գտնէր։

—Այս ժամանակ է, պատմութեանց Կախին։ Այն արտահայտն որ լեռան վրային կ'երկն-նար՝ սկսանք իջնալ, մէկէն լսեցինք որ մեր ետեւ-ւէն գալլախաղներ կը զլսուէին, Անուշաքան էր որ գէպի մեզի կուգար։

—Քնացած չեմ, ըսաւ իրեն եղբայր։

Բայց անիկա չպատահանեց եւ շարունակեց իջնալ վաղելով։ Փոքրիկ կանթեղներէն ամանք զոր ուսանողները վառել տուած էին պարտէզին մէջ գեա ողիւտը լոյսը մը կ'արձակէին եւ կը լուսուա-րէին հակառակ կողմէն ծառերուն տերեւները, ուրոնց օտորտը կը վառէին եւ անոնց կուտային հանգիստաւոր եւ տարօրինակ երեւոյթ մը։

Անուշաքան զամուր ջուրին եղբոր, նաւաւարին հետ կը խօսէր, մակդիկին մէջ ցտակեցի, եւ հրա-ժեշտ առի իմ նոր բարեկամներէս, Կախին հե-տեւեալ օրուան համար այցելութիւն խոստացաւ, ձեռքս երկնցոյցի եւ սեղանի, միւսը ներկայացուցի Անուշաքանին որ գոհացաւ ինքն նայելու գլուխը շարժելով։

Մակդիկը քաղաքեացի եղբորէն եւ հօտնը զայն հեռացուց արագութեամբ, նաւաւարը, յաղ-թանգամ ձերանի մը, ճիզով էր թրկըր մխրճեց գետին սե ջուրերուն մէջ։

(Շարունակելի)

ԳՐԱԿԱՆ ՆԻՇԵՐ

ՀԻՒԿՈՅԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԻԼԻՖԱՆ ԴՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ԵՐԵՒԱԿ

ԱՂԻԿԻ ՆԱԽՈՐԴ ԹԻԼՈՎ
ՄԱՍՈՌԱԿԻ ՆԵՐԿԱՍ
ՄԱՍՆԵՐԷ ՎԵՐՉ ԶԻԼԿՈՒ
Ի ԳԵՐՆ ՈՒ ԱՂԵԳՈՒ
ԹԻԼՆԸ ԺԱՍՆԱԼՈՐԱՐԱՐ

Ֆրանսական գրականության մեջ, կ'անցնինք մեր բուն նիւթին— թէ ո՛ր աստիճան ընդարձակ եղած է Զիւկոյի ազդեցութեան շրջանակը անկոսաքսոն գրականութեան մէջ, թէ՛ անգլիացի ու ամերիկացի արձակագիր կամ քերթող հեղինակները ինչ կը պարտին ժամանակակից աղ մեծ ֆրանսական մտքին:

Պատասխանը բաւականի ապշեցուցիչ է: Այս հարցին վրայ որքան մօտէն նայինք, այնքան անիկա կը խուսափի մեզմէ, այնպէս որ կը հարկադրուինք ըսելու թէ Վիքոր Իւկօ գրէթէ բնաւ ներգործութիւն մը չէ բրած անկոսաքսոն գրականութեան վրայ:

Ժամանակակից անգլիացի բանաստեղծներուն մէջ մէկ հատը միայն, թէպէտ ամէնէն նշանաւորը, Զիւկոյի ամէնէն հաւատարիմ աշակերտը եղած է իր ասպարէզին ամբողջ տեսողութեան միջոցին, բայց այդ բանաստեղծը՝ Սուրեն պրոն առանձին է, տեսակ մը հոյակապ չէ: Չորքայման մէջ կանգնած, շատերուն հիացումը գրաւած է ան, բայց ոչ ոք հետեւած է իրեն ու զրէթէ ոչ ոք համակրած, սըրտանց փարած:

Ծիչդ է որ Զիւկոյի ստուար վէպերը մասնակի կերպով ազդած են մէկ քանի վիպագիրներու վրայ ու պատճառ եղած են որ այդ վէպերուն ամէնէն քիչ հիմնադրի մասնայատկութիւնները տեսակ մը փքոցուելոյց արձակի ծնունդ տան անգլիական գրականութեան մէջ: Բայց անկոսաքսոն Միտքը, անկոսաքսոն Ձեւը հաշիւ թէ թեթեւագոյն տատանման մը ենթարկուած է այն հուժկու փոթորիկէն, որ Կերնդի վրայէն կը փչէր սաստկազին: Երբ մտքերնիս բերնը թէ Անգլիացիները ո՛րքան շատ կը կարդային Զիւկօն ու որքան շատ կը հիանային անոր վրայ, այն ատեն տարօրինակ պիտի գրտնենք անոր ազդեցութեան բացակայութիւնը՝ անգլիական գրականութեան մէջ, Հանրի Հայնէ, Դալսթոն եւ Իպսըն, նոյն ԺԹ դարու առաջին կիսուն շատ աւելի խոր հետք մը թողած են քան Վիքոր Իւկօ:

Բայց ինչպէս ամէն երեսից իր մեկ-նորանոց պատճառներն ունի, ազդեցութեան այս տարօրինակ բացակայութիւնն ալ կարելի է հետեւեալ կերպով բացատրել: Գրական այն բարենորոգումները զորս Զիւկօ ի գլուխ հանեց 1827էն 1835, շատ կարեւոր էին Ֆրանսայի համար, քանի որ ֆրանսական գրականութիւնը անոնց կարօտը կը քաշէր: Բայց նոյն բանը կարելի չէ ըսել Անգլիոյ համար, որ այդ կարգի բարենորոգումներու պէտք չունէր այլ եւս:

Ֆրանսայի մէջ պատուարներ կանգնած էին. անոնք ծանրաշարժ փակոցներ էին, համակ պրօնզէ, եւ Հէրքիլէսեան ոյժ ու Սամսոնի մը կորովը պէտք էր զանոնք բանալու համար: Վիքոր Իւկօ ելաւ կանգնեցաւ իր հակադէմ աշխոյժովը, վերցուց գրականութեան պատուարներ: Մինչդեռ Անգլիոյ մէջ, 1830ին, այլեւս փակոց չէր մնացած. դասական պատուարներու փոշիացումը հոն կատարուած էր արդէն երեսուն տարիներ առաջ, Ուորտոնօրթի եւ Քոլրիճի ձեռքով: Եթէ Ֆրանսա ֆեարբերակում Պալլատները 1798ին ստանար, 1831ին այլ եւս պէտք չէր ունենար Անգլիոյ տեսլանքներուն: Եթէ Ֆրանսա 1812ին ինք ալ խառնուէր այն ուսման գիւղ շարժումին որ Անգլիոյ մէջ ծնաւ Պայրընի առաջնորդութեամբ. եթէ անիկա 1816ին ծուռ աչքով չի նայեր Շէլլիի երգած արձակ համարձակ երգերուն առթած խանդավառութեան վերջապէս, եթէ Ֆրանսա 1820ին սկսէր ճանչնալ հնութեան այն հրաշալի գաղտնիքները, զորս անգլիացի վաղամտերիկ բանաստեղծ մը՝ Ժօն Քիցերի ան կը հանէր, ապահովաբար Վիքոր Իւկոյի թատերերգութիւններն ու քնարերգականները հիացումէ եւ հրճուածքէ զատ ապշեցում ալ չպիտի պատճառէին: Զիւկոյի գործերը կարող էին հաճոյք ու մտքի վայելում պատճառել ամէն զարգացած ընթերցողի, բայց չէին կրնար յեղաշրջում մը յառաջ բերել, ոչ ալ զըրական հրապարակի վրայ ծնունդ կրնային տալ այն ազդեցող զիմագրութեան որ վերջ ի վերջոյ յաղթութեան յանգեցաւ. եւ ասիկա շատ բնական է, քանի որ հակառակորդ տարրը արդէն իսկ գետնին վրայ սողոսկելու մէջ պիտի ըլլար, ընկճուած ու յաղթահար:

Եթէ Անգլիոյ մէջ ժամանակ մը եւս գրական սեղմումները յապաղած ըլլային, հաւանական է որ Զիւկօ իր ճնշող ոյժերով ազդեցութիւն մը ընէր անգլիական գրականութեան վրայ, մասնաւոր իր կեանքին միջին շրջանի միջոցին: Բայց խնդիրը հոն էր որ Զիւկօ իր պիտանի տարր մը չէր ներկայանար Անգլիացիին համար: Ու ոչ միայն Զիւկոյի պէտքը զգալի չէր, այլ Անգլիոյ մէջ շատ ժամանակ առաջ սկսած էին քերթողական բը-

նաչրջութեան 1830ին՝ Թէնիսարն եւ 1833ին Րոպորդ Պրատինկ, երկրորդ (ձերեւեալ երրորդ) վերածնունդ մը ստեղծեցին անգլիական գրականութեան մէջ. եւ երկուքն ալ շատ լաւ պատրաստուած էին իրենց առաջադրած գործը տեսական ընկալու համար:

Թէնիսարնի բռնած դիրքը՝ Զիւկոյի հանդէպ՝ շատ հետաքրքրաշարժ էր: Անգլիացի ժամանակակից քննադատները կը վկայեն թէ մինչեւ իր ծերութեան օրերը անգլիացի բանաստեղծը չէր ուզեր ընդունիլ իր ֆրանսացի մեծ ժամանակակցին՝ Զիւկոյի՝ բացարձակապէս գերիվեր դիրքը մը ունենալը: Էտմոնտ Կոս կը պատմէ. — «Անգամ մը Թէնիսարն Զիւկոյի վրայ կը խօսէր, յարգանքով թէպէտ, բայց առանց խանդավառութեան. ու կրսէր թէ ինք անձնապէս Ալֆրէտ տը Միւսէն կը գերադասէր Զիւկոյէն: Մասնաւորաբար գիտեցի որ անգլիացի բանաստեղծը Զիւկօն կը նկատէր իրը մէկը՝ շատերու մէջ, եւ ո՛չ թէ Ֆրանսայի քերթողահայրը»:

Ու այս յայտարարումինը Թէնիսարն կրնէր քսան եւ հինգ տարի առաջ, այսինքն այն ատեն, երբ արդէն գրած էր իր Զիւկոյի ձոնած ձայնեակը, որուն մէջ կրսէր ֆրանսացի բանաստեղծին. — Բո՛ւր Եւրոպան քեզի, բայց եթէ Մանչէն անդին անցնիս, հոս ուրիշ Վարպետ մը պիտի գտնուի, զիս:

Թէնիսարնի այս տողերուն պարզամտութեան վրայ այսօր կարելի է ծիծաղիլ թերեւս, բայց պէտք չէ ուրանալ որ անոնք ճշմարտութիւն մը կը պարունակէին: Անկոսաքսոն ազգութեան մէջ Զիւկոյի գրական տիրականութիւնը կրնալ զուէնէն այնպէս, ինչպէս քաղաքավարութիւնը կը հարկագրէ որ յարգուի ուսիչ ազդեցութեան մը գլխաւորը իրենց տէրը չէին դաւաներ զայն:

Բազմաթիւ Անգլիացիներու համար Թէնիսարն աւելի կ'արժէր քան Զիւկօ: Անգլիացի բանաստեղծը՝ իր քերթողական արտայայտութեան խտացեալ տարրերուն մէջ կ'արելի է «հաստատուն» մարմին մը նկատել. մինչդեռ Զիւկօ, որ հաւասարապէս գեղեցիկ կտորներ ունի, «հեղուկ» բանաստեղծութեան արտադրող մըն է Անգլիացիին համար: — Լուսնի լոյսով գիշեր մը բանաստեղծը եւ իր տարփուհին կը թափառին ծովափին վրայ, ու կը նըստին հանգչելու համար աւազներուն վրայ, նաւի մը առաջատեսներուն տակ: Բանաստեղծը բարձրահասակ է եւ երբ իր տարփուհին կը գիտէ, վար կը նայի, մինչդեռ անիկա վեր իրեն կը նայի, գէպի երկինքը, զէպի անհուն իտէալը: Ահաւասիկ Զիւկոյի բանաստեղծութեան նիւթը, որ զանազան հրապուրիչ կերպերով ներդաշնակ երանգներով կը յեղեղուի, ու կը տարածուի հարիւր քսան եւ հինգ տողերու վրայ: Թէնիսարնի նպատակակէտը խտա-

ցումն է, մինչ Հիւկոյինը՝ ընդլայնում եւ անդրադարձութիւն:

Քանի՜ տարիները անցան եւ Հիւկոյի այս հակումները զօրացան. հետզհետէ աւելի լայն հերձուած մը գորացաւ Հիւկոյի եւ անոր անկյոսաքսոն ընթերցողներուն միջեւ, որովհետեւ այս վերջինները չէին գտնիր բնաւ իրենց փնտած պարզութիւնն ու յիշութիւնը: Եւ երբ Հիւկո Սեդրիա գանուեցաւ ու Կէրնդիի մէջ Հոգիւի Հաուսը բնակեցաւ, յարմարագոյն առիթ մը կը ներկայանար իրեն, որպէս զի վրձնական ազդեցութիւն մը պօրձէր այն Անգլիացիներուն վրայ, որոնք արդէն իր գրականութեան պաշտպան կը կանգնէին: Բայց դարձեալ անյաջողութիւն: Անգլիական մայրենի լեզուին ոգին, կարծես ինքնապահպանման ընդգոյշ մը չհանդուրժեց Հիւկոյի երկարարանութեանց, անոր յարաճուն վերադարձութեան, եւ բացառութեանց ուսուցիկ ձեւերուն, որոնք իտալական մեծարանութեանց տպաւորութիւնը կը թողուին Անգլիացիներուն վրայ:

Կը պատմեն թէ 1868ին, մինչ Հիւկո Հոգիւի Հաուս կը բնակէր, որ մը Ամերիկացիի մը այցելութիւնն ընդունեց. Ամերիկացին որ Հիւկոյի մէկ բարեկամին հետ էր, ներկայացուեցէ եւ շորձալի խոնարհութիւնն ըր ընդունիլէ ետք այլեւս մէկ կողմ կը կենար անշահ, մինչ Հիւկո անձկութեամբ կը խօսէր իր բարեկամին հետ: Վերջապէս երկու այցելուները հրաժեշտ առին, եւ երբ արդէն վարի գոռը հասած էին, բանաստեղծը սանդուղին դադարէն առաջին անգամն ըլլալով խոսք ուղղեց Ամերիկացիին, եւ փողահարութեան նմանող ձայնով մը գոչեց. «բռնէք Ամերիկային որ կը սիրեմ զինքը»:

Ինքզինքին ու իր կեանքի պարագաներուն նկատմամբ Հիւկոյի ցոյց տուած այս շափազանցուած հեղինակութիւնը միշտ ծիծաղ չարժամ է անկյոսաքսոն ազդութեանց մէջ, ու անոր ազդեցութեան դէմ պոստիկ շարժում մըն ալ յառաջ բերած է: Անգլիացին սովոր է բանաստեղծութեան մէջ ամէնէն առաջ գաղափարը փնտռել եւ դաշն գերադասել: Եւ Հիւկո որ հազուադէպ կարողութիւնն ունէր իր գգայնութիւնները բարձրագոյն հետեւորական ձեւերով արտայայտելու, հաճախ էր պատճառներ Անգլիացիներուն: Անգլիացին քիչ հաւատք կրնձայլ հետեւորական ազդեցութիւններու, այնպէս որ այն մեծածրնոր հազներգութիւնները որոնցմէ Յարապոյնները կը գինովնալին, պազ չնդունելութիւն մը միայն կը գտնէին Անգլիոյ մէջ: Երբ օտարազգի բանաստեղծ մը որ արտաքայ կարգի հանճարեղ մըն է՝ փոթորիկի պէս կը գոռայ եւ երգեհոնի մը նման կ'ողբայ, երբ անոր երգերը ովկէանսներու, մարտի տետարաններու եւ յորձանքներու հետ կը մրցին իրենց ուժգը-

նութեամբ, այն տառն Անկյոսաքսոնը անհամակիր կը մնայ անոր, ու թերահաւատ թովմասը կը գառնայ:

Այնպէս որ, եթէ Վիքորը Ի. Կո աւելի խորհող ու ճարտար գրագէտ մը ըլլար, մեծագոյն ազդեցութիւն մը կարող էր գործել անգլիական գրականութեան վրայ, թէպէտ այդ ազդեցութիւնը ի վնաս ֆրանսական գրականութեան պիտի ըլլար, քանի որ այդ պարագային ալ իրեններուն վրայ չպիտի կարենար այնքան տիրակաշնապէս ներգործել:

Բայց մինչ կրսենք թէ Վիքորը Ի. Կո խորհող բանաստեղծ մը չէր անկյոսաքսոն աշխարհին համար, այնպէս ինչպէս Ռոպորտ Պրատինիկ եղաւ, զոր օրինակ, պէտք չէ միւս կողմէ չափազանցութեան մէջ ինտուիթ ծայրայեղութիւններու յանգիլ: Այսքան հակիրճ տեսութեան մը արդէն իսկ վերջաւորութեանը մօտեցած՝ կարելի չէ բացատրել թէ Հիւկո ո՞ր աստիճան յամառ ընթերցող մըն էր: Իր բոլոր գործերը կը մատնեն գրական անխնայ աշխատութիւն մը. անիկա անագին քանակութեամբ բան կը կարգէր, եւ կը մարտէր կարգացածը, ու որ մը հասաւ որ Հիւկո մարմնացու մը եղաւ ընդհանր մատձումներու: Իր ծննդեան 78րորդ տարեկալին առթիւ գրած մէկ քանի նշանաւոր տղերուն մէջ կ'ըսէ. «Ան անձը որ բան մը կը գրէ, գիրք մը գրած կ'ըլլայ, ու այդ գիրքը նոյն ինքն է»:

Կարելի էր աւելցնել, այդ գիրքը, եթէ մինչեւ իսկ Հիւկո մը գրած է, արդիւնքն է նախընթաց հազարաւոր մատձումներու եւ արտայայտութիւններու, որոնք պարբերաբար ստացած են ան մտքին գոյնը, որ իւրացուցած է գանձը:

Մարդ աստակ մը երկշտութեամբ կը մօտենայ Հիւկոյի գործին ուսումնասիրութեանը, այնքան ընդարձակ ու պէսպիսատ որ է ան, յար եւ նման այն դարուն, զոր ինքը լուսավառեց: Հիւկոյի ձայնը կարծես ծովերուն չիշար ունի, այդ խորհրդաւոր ձայնը, զոր երբեք կարելի չէ արտայայտել:

Վիքորը Ի. Կոյի ազդեցութեան բացակայութիւնը՝ անգլիական ու ամերիկեան գրականութեանց մէջ, պատմական իրողութեանց պատահական մէկ արդիւնքն է գլխաւորաբար Պրական լեզաչափութեանց մէջ իրեն ու անցքերը միշտ կարեւորագոյն բաժին մը ունեցած են, եւ Հիւկո որ բովանդակ գարու մը միջոցին լուսավառեալ աւելի մը նման փայտեցաւ, ոչինչ կը կորսնցնէ իր համբաւէն, եթէ ժամանակն ու հակառակ խառնումքները պատճառ կրլան որ իր գրական ազդեցութեան շրջանակը շտաբածուի անկյոսաքսոն ազդութեանց վրայ ալ:

ԿԱՆԱՆՑ ԲԱԺԻՆԸ

ՄԵՐ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԸ

ԶԱՊԵՆ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԱՐԵՒԻՒՄ խնդիր մը կ'ըլլայ անհետիւնը որ մը շատ պատուաւոր համարուած ընտանիքի մը մէջ, իրենց տղիքը նշանուած էր երիտաւորդի մը հետ որ այս միջոցին իղձիր կը գտնուէր պաշտօնով մը. ամուսնութեան թուականը նախապէս որոշուած՝ մօտ էր արդէն, միւս կողմէ, երիտաւորդը նամակով մը յայտնած էր թէ ու է յետաձգում չէր ուղեր, օրիորդին ծնողքը յուսահատութեան մէջ էին, ինչ ընելու բնականաբար գիտել տուի որ ես իմ մնալու գիտարարութիւն մը չէի տեսներ եւ պարագան շատ պարզ էր. քանի որ իրենք ալ իրենց մասին յետաձգելու պատճառ մը չունէին:

— Բայց ինչ կ'ըսէք, ան հէն, աս հաս, ինչ գիտարարութիւն:

— Ինչո՞ւ:

— Ա՛հ բայց յայտնի է. հայրը ակարբայով չկրնար ընկերանալ տղաներ, մայրը ընտանեկան հոգեր ունի, որոնք հետ պիտի զրկենք:

— Թող միմալը երթայ. երկտասարդին գտնուած տեղը նաւահանգիստ մըն է աւելի գիւլին ինչ կայ. աղջիկը չոյենաւ կը գնէր հօսէ է հոն ելաւ նամը կ'ընդունի զայն անմիջապէս:

— Օ՛հ...:

Գոթալիցած ամենքը ինծի կը նայէին. Տիկին մը մէջ բերաւ թէ Լատակ էր բաժն. նշանած օրիորդը surnois նաւումքներ կ'ուղղէր ինծի: Եւ անմիջապէս հասկայալ աւելի ճիշդը՝ զգալի հակակոթութեան եւ նոյն լնկ պիտի բռնէ՝ տակալութեան հասնար մը որ իրենց միջին նաւումքներուն խորէն կը հասէր գէպի ինծի:

Միշտ անախտ ըստ է բարեկամներ թէ չնամի գարձնէր, բայց այս պարագային խառամը չէի հասնար ինչ չուն. երբ կամուց կամաց մ'մեւնէն երկտայ բայցներ վերահասու ըրին ինծի...:

Ինչպէ՞ս կարելի է տոտնի բան մը խորհիլ աղջիկ մը կարելի՞ է իր նշանածին զրկել երբ դեռ չեն ամուսնացած եւ մէկը չկայ վրանին հակող Յետոյ բարեկամ մը ինծի ապահովուց

թէ ու եւ ինքզինքը դիտցող ծնողք որ «բարոյական տէր» է այսպէս պիտի խորհէր:

Անտարակոյս երկիրէ երկիր միջա- վայրէ միջավայր բարոյականը կը փոխ- ուի. ինչ որ այն ինչ երկրին մէջ առա- քինութիւն մըն է, ուրիշ երկրի մը մէջ անբարոյականութիւն կրնայ համար- ուիլ. սակայն ընդհանուր կերպով ճշշ- մարիտ է թէ համայնքի մը ընկերա- կան եւ բարոյական արժէքը կ'որոշուի իր պայմանադրական (թող ըլլա՛յ) բա- րոյականին տեսակէն. արդ ինչ որ կրցայ հասնել վերայիշեալ պարագա- յէն — անկէց ետքը քանիչս առիթը ունեցայ տեղեկանալու նմանօրինակ դէպքերու — այն էր թէ մեր հա- մայնքին մէջ անմիջապէս աչքի դար- նող գիտութիւնը նկարագրիւր փոխադարձ անփոփոխութիւնն է:

Ծնողքը վստահութիւն չունի իր աղջկան վրայ գայն իրմէ հեռու, հըս- կողութենէ զերծ՝ նշանածին զրկելու համար, միւս կողմէ վստահութիւն չունի իր աղջկան նշանածին վրայ, ա- նոր՝ սերէ կ'սխալմունի իր աղջկան բոլոր կեանքին երջանկութիւնը, և զայն կարող կ'ընդունի ամէնէն վստ- և ամէնէն դատաւարարութիւն արարքի մը:

Բնականաբար անմիջապէս անտրա- մաբան կը դառնա՛մ և կը հարցնեմ.

— Ինչպէ՛ս կը համաձայնիք ձեր աղջիկը տալու մարդու մը որուն վրայ այսքան անորոշ գաղափար ունիք և մանաւանդ աւելի միտած էք զայն անբարոյական մէկը համարելու:

Տարտամ պատասխաններ կ'ընդու- նիմ որուն մէջ սալ'այն անվտահա- թիւնը կը ցայտէ, կը կանգնի որոշ և իրեն միտքը դրսեւող և հոն մնալու յամառող դադափարը կը տեսէ:

Եւ այս այսպէս է սակայն մեր մէջ գրեթէ ամեն տեղ, օտար մը անմի- ջապէս զգայնութիւնը պիտի ունենար ամէն բարոյականէ զուրկ մարդիկնե- րու մէջ ըլլալու անգամ մը որ անգրա- դառնար այս փոխադարձ կասկած ո- սութեան:

Մեր մէջ ամենքը իրարու բարոյա- կանի վրայ կը կասկածին: Ատիկա ըլ- լայ առեւտրական, ընտանեկան կամ ընկերական խնդիր մը, առաջին բանը գէշ մտածելն է, գէշ գիտաւորութիւն մը ենթադրել. ինչ կ'ըլլայ, օր մըն ալ աղէկ եղրակացութեան մը յանգէին. ասիկա բնաւ չպիտի ըլլայ կարծեմ:

Հայրը իր աղջիկէն պիտի կասկածի, աղջիկը իր նշանածէն, աւելի ուշ ա-

մուսինը իր կնոջէն և այսպէս յաջոր- գաբար. ինչ որ որոշ կերպով կ'երա- կացուի հաւտարական ասանկ բարոյա- կան ըմբռնումէ մը՝ այն ալ պզտոր սրտերու, անմաքուր հոգիներու գո- յութիւնն է անտարակոյս բնորոշ այս բաներուն մէկանց կը խորհիմ՝ ճշող միջնորոտի մը մէջ, թշնամի նառածը ներու տակ, և դիտելով իր արանիւն- րին գէմքերը կը հասկնամ. հայրը իր կասկածելի աչքերով և շոյոքով ելու վազի շրթունքներով մայրը կեղծ հա- մեստութեան մը տակ ծռած քամա- կով և մանուշակ աղջիկը իր անհոն- գիտ նայումը վրէժալ պայտ յանկն ինծի թէ հսկողութիւնը փոխադար- ձաբար անհրաժեշտ եղած է իրենց համար և թէ ոչնչի պաշտպան են իրարմէ կասկածելու: Եւ մեղած ա- տենս շատ լրջաբէն կ'ըսեմ ծնողքին.

— Իրաւունք ունիք, մինակը մի՛ զրկէք աղջկնիկը:

ՆՈՐԱԶԵԻՈՒԹԻՒՆ

Ք Ր Ո Ն Ի Կ

Ի՞նչ պիտի ըլլայ ամառուան նորաձեւութիւնը? Բոլոր ըն- ganteները արդէն սկսած են գրողի աստիճան եթէ նորաձեւութեան վարպետները կողքին բոլորովին դադանի պահել իրենց երեւակայութեան արդիւնք- ները, միւս կողմէ ընդհանուր ձգտումը կը գուշակուի արդէն:

Ինչ որ կրնանք ըսել այս մասին, այն է թէ թեւերուն ձեւը պիտի փոխուի, vo- lantները պիտի շատնան եւ մետաքսն է որ պիտի տիրապետէ:

Բնականաբար այս վերջին կէտը պատ- ճառ պիտի ըլլայ ծնունդ տալու ամառ- նային թեթեւ մետաքսեղէններու. եւ ո՞վ գիտէ ինչ անակնկալներ կ'սպասեն մե- զի: Յայտնի է թէ թեթեւ մետաքսները շատ յարմար են ամառուան լուսաւոր օ- րերուն, անոնց գեղեցիկ մրմունջը անոնց ծալքերուն փափրիւղ բեկեղեկումը հաճե- լիօրէն կը ներգաշակուի արեւոտ եւ բաց օդերուն հետ: Մեր Պրուսայի ճկուն եւ զիւրաթեք մետաքսեղէնները նպաստա-ւոր կերպով կրնան կատարել այդ դերը: Բայց... գեռ ամառը հեռու է ու կրնանք աչք մը նետել դէպ ի նորաձեւութեան կեդրոններ, տեսնելու համար թէ ձմեռ- ուան վերջին կէտին մէջ ինչ նոր ստեղ- ծագործութիւններ կ'ըլլուին: Մուշտալը ամէնէն մեծ տեղը կը բռնէ ձմեռուան նորաձեւութեան մէջ եւ իր ազդեցու- թիւնը հետզհետէ աւելնալու վրայ է:

պէտք է խոստովանիլ թէ այն նախասի- րութիւնը զոր կը վայելէ մուշտակը բո- յորովին արդարացի է. արդարեւ ինչ կարելի է երեւակայել աւելի ճկուն, աւելի տաքցնող փոփոխիչ, եւ պերճօրէն գե- ղեցիկ բան մը քան ծանրագին մուշ- տակ մը: Նախընտրելութիւն կը տրուի ս... մորին եւ կնիւմին: Միւսին առեւն drap, շատ մեծ տեղ կը բռնէ ձմեռուան արդիւրագրերուն մէջ. անոր անփայլ ո- զորկութիւնը եւ երանգներու գաղանա- պահ միջութիւնը շատ զիւրաւ կրելի հա- գուստ մը կը դարձնեն:

Երեկոթի չըջաղգեաններու համար այս տարի ամէնէն շատ կը գործածուի թա-ւիչը. բայց հոս թաւիչ րսելով պէտք չէ որ երեւակայենք այն որ սովոր էինք գոր- ծածել եւ գիտենք թէ որքան քիչ կը հպատակի ծալքերու, փոթերու եւ մանա-ւանդ իրեն կարծր եւ ոչ ճկուն հանգա- մանքով: Բնաւ չի կաղապարի մարմինը: Այս տառուան թաւիչի չափազանց դոր- ծածոթիւնը պատճառ եղաւ որ ծնունդ տար նոր տեսակ ճկուն թաւիչներու գո- րոնք մուշիկի, մետաքսեայ կերպասե- րու չափ զիւրաւ կարելի է գործածել ա- մէն բանի:

Միօրինակ գոյները կը նախընտրուին կերպասներու համար, միայն թէ շատ լաւ կարելի է գործածել գծաւոր կերպասները ան կիններուն համար որոնք սկսած են գիրնալ գիտումէ որ գծաւոր կեր- պասները կը նրբացնեն հասակը, ասկէց զատ տարուան նախասիրումը գոյներն են կանանչի ամէն երանգները, մանիշակա- գոյնը եւ ընդհանրապէս այն կիններուն համար որ չեն կրնար բազմաթիւ շոր- ջազգեստներ ունենալ, նախընտրելի է սեւը որ միշտ գեղեցիկ եւ զիւրաւ կրելի կը դարձնէ ամէն շրջազգեստ:

Թեւերը կը ձգտին հետզհետէ լայնա- լու արմուկէն ակնաւոր, ուսերը բոլորովին ողորկ են եւ կը կաղապարեն թեւին սկզբնաւորութիւնը, բայց այս ձեւին հա- մար պէտք է ոչ նիհար եւ ոչ գէր ըլլալ ապա թէ ոչ կամ անախորժ ծալքեր կը կաղմուին կամ գիրութիւնը չափազան- ցուած ձեւով մը մէջտեղ կ'ելլէ. այս պա- րագաներուն տակ լաւագոյն է օձիքներ չի- նիլ որոնք մինչեւ ուսին վրայ կը յառա- ջանան եւ մասամբ կը պարտկեն պակա- սութիւնները:

Գլխարկները կը պծուին փետուրնե- րով եւ taffetas-ով ժանեակը ինչպէս ամ- բողջ արդիւրագրին համար, գլխարկին հա- մար ալ շատ սիրուն օժանդակ մըն է:

Գլուխ գոհարեղէններուն, միշտ նա- խընտրելի է քիչ գործածել, ա՛յնքան որ- քան անհրաժեշտ են իրենց agraf. կոճակ, գնդաձեղ կամ սանտրի ձիւղայտ պատ- ճառաւ իսկ պէտք է որ գործածուած գո- հարեղէններուն մետաղին եւ քարերուն գոյնը ներգաշակ ըլլայ արդիւրագրին հետ:

Մասնաւորաբար սանտրերու վրայի ե- ղած զարդարանքը այնպիսի մետաղով մը ընտրելու է որուն գոյնը յարմարի մաղե- րուն գոյնին:

Ասոնցմէ զատ օրուան գոհարեղէններն են մատանիներ եւ մանեակներ:

Բուստի մանեակները մեղի համար գիրամատչելի են եւ միեւնոյն առեւն շատ գեղեցիկ effet մը կրնան մօրթին գոյ- նին վրայ:

ԿՈԹՈՂԸ

(ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

ԱՌ ՏԻԿԻՆ ԶԵՆՐԻԷՂԴԱ ՌԻՇՏՊԵՐՆ

ԼԵՒՈՆ ՔԻՐԻՇՃԵԱՆ

ԸՄԻՆ անոնք որ բախտաւոր
 րութիւնը ունեցած են յու-
 սին զխնդրեալ կամ իրիկ-
 նագէտի անընթաց պահերուն չըջալատե-
 լու Ռուսիոյ Հիսարի եւ Պէպէթի միջեւ
 երկնցող պողոտային վրայ, անտարակոյս
 կը ճանչնան այն քարաշէն տնոց զան-
 ցումը, որ իր երկու լայնարաց բերան-
 ներովը ժայռացած հսկայի մը պէս կը
 հսկէ ծովափին մօտ Զոյգ մը անշուք ճե-
 միչներու հնամենի մէկ կերտածքն է
 ան սակայն, ուրիշ ոչինչ:

Ճեմիչներուն պատմութիւնը անքան
 հին է, որքան Ռուսրդ Գոյէճիք: Ահա-
 նաեւ ծերունիներ կը պատմեն թէ եւր
 1868թ միջոցները Տօրդ Հէմիքն ան-
 կրնաքարը կը զնէր առաջին ամերիկեան
 բարձր հաստատութեան, միեւնոյն մասա-
 նակ գաղափարը ունեցաւ զոյգ մը ճեմիչ-
 ներ կառուցանելու Հիսարի ու Պէպէթի
 ծովափին ճիշդ մէջտեղը: Առանկէ ի վեր,
 թերեւս ոչ ոք, Տօրդ Հէմիքն մերձ
 անգրագիտած էր հարկաւորութեանը
 վրայ այդ պատմական... հարկաւորին:

Մարդկային կեանքին մէջ ընդհանուր
 երեւոյթ մըն է այս արդէն, մեծագոյն ա-
 րարք մը կ'անշարժ նստիւթապ մէկ ա-
 րարքը, որ առանց երկրորդին, անուն մը
 պիտի կարենար չինել: Բնութիւնն ալ
 նոյն տեսարանը չի պարզեր միթէ: Զէ՞
 որ զիմիւսները կը դադրին գգուելէ, երբ
 փոթորիկները կը շաչեն:

Քառասուն եւ աւելի տարիներ ա-
 ռաջ, երբ այդ ամայի բարձունքները
 առաջին անգամ կը անկէին մարդկա-
 յին արարածներու այնքան ստուար հա-
 ւաքով մը, եւ եւր գործաւորներու ու
 ամէն կարգի անհամար աշխատաւորներու
 ամբողջ իր շաղախովն ու ազիւններովը
 կուգար բարձրացնելու ապագայի բարո-
 յական հոյակապ չէնքը, մէկը պէտք էր,
 որ խորհէր թէ ֆիզիքական տաժանելի
 յոգնութիւններէ վերջ, գործաւորը մարմ-
 նական հանգիստի յարմարագոյն վայր մը
 կը փնտռէր:

Առ միայն անցեալին սովորութիւնն ու
 ըմբռնումները չեն որ կ'արդարացնեն
 այդ զոյգ մը անշուք ճեմիչներուն գոյու-
 թիւնը: Քառասուն տարիներէ ի վեր այդ
 ծովափին չըջալատք դեղերող անհամար
 չըջուն վաճառորդներ, փերեզանքներ ըլ-
 լան թէ պարզ անցորդներ, երկարատեւ
 գնացքի մը փրկարար հանգրուանը նկա-
 տած են զայն: Առ մանաւանդ կարելի չէ

անխառնակ թողուլ այն ծառայութիւնը
 զոր նոյն այդ ճեմիչը կը մատուցանէ բիւ-
 րաւոր նաւորդներու, որոնք ինքզինքնին
 Սեւ Մովսիս ամենի կոհակներուն յանձնելէ
 առաջ, վերջին անգամ մը դուրս կ'ելլեն
 իրենց տաղաւառաւորներէն, ու կ'երթան
 պահիկ մը հանգչիլ անոր ստուերամած
 հովանիին տակ: Ինչ նաեւ ու ինչ նա-
 ւորները զայն անհետացան արդեօք
 քառասուն տարիներէ ի վեր, բայց իրենց
 անցորդի կայանը դեռ կանգուն ու ան-
 րկնակէ: Իրենց երան անվերադարձ մեկ-
 նումը կը սգայ Բենիթիքի մը պէս ծո-
 վեղոր կեցած է...:

Իսկուպէս անգլիկոսի տպաւորութիւն-
 ներու ներշնչարան մըն է այս քարայրը
 իր գեղեցիկ ամբարանային ու հնաբոյր
 կերտածքով: Երկու անցքերուն առջեւ
 կանգնած է աշտարակաձեւ պատուար մը
 ժամանակին աւերիչ հեղեղներ խորագէտ
 կրած՝ բայց առով հանգիստ գեղ այնքան
 աւելուն, որքան Ռուսի Հիսարի պատ-
 մական աշտարակները թերեւս:

Աւերի գէպ ի ներս, մութ կանանչ մա-
 մուռներու թաւ թիղիին տակ, փխրուն
 ժայռ կառնները՝ սպիտակ ու փռնեման
 կը ձիւնեն յաճախ: Տարբարուծութիւն
 սկսած է արդէն, աներեւոյթ տոկոսն ու-
 թեան մը տակ, ժամանակին ցեղը սկսած
 է իր քայքայումի գործը, բնութեան մէջ
 ինչ քան կը աւելայ արդէն ծերութեան,
 մահու թեան հետզհետէ խորը յառաջա-
 նալ մ'արեւադուրի միջոցներուն խոնա-
 ւութիւնը եւ շուրջի աստիճանաւոր տար-
 բարուծութիւն անթաճ սարսուռները ա-
 ւելել կուտան անցեալ փայլամութիւնը:
 — Խորհմ պատաւ, կրես ու կը հառաչես
 Բայց ահա ստորերկրեայ ալքերը իրենց
 յալալեական խոյստութիւնը կուգան ու
 գեղեցիկութիւն առաջ մեռելափայլ երե-
 ւոյթին: Չորի ահալին կայտեր, լայրուն
 զանգուածներ շատ հոռուներէն կը թա-
 ւային ու կը հատին միջեւ զոյգ ճեմիչ-
 ներուն առջեւ եւ առանց քաղի մը վա-
 րանման կը մոռնեն աւոր ստորերկրեայ
 ծակափայլէն ներս, բայց այդ կաշկան-
 զումը կը նկզ գրեւոր ու ցատուէն կը
 պոթիկան սեղանապարտ, վերը, ճեմիչին
 կամարները կ'արձագանգեն մեծամիտ,
 ալիւոր զանգուածը կը զնցուի, եւ այդ
 թնդիւններն ու ցնցումներն այն անգամ
 մտածել կուտան մահու թեան մերձաւոր
 այն ծերութիւնը, որ խանգալաւորութեան
 հրաքին ունի տակաւին, ինչպէս դորա-
 ւոր լեռներն իրենց ձիւնեղէն սպիտակա-
 փառ գանգերուն տակ հրաքիտին վառ-
 վառ սրտերը կը պահեն յաճախ:

Աւերի մէջ ալ, վտարի անոյգ օրե-
 րուն, այդ ժողովրդ կոհակները գլխիկ-
 ու միտակցութեամբ կուգան մահու կառարակապ
 ճեմիչին խնդրուն մէջ, միջոցաւ ու զաշ-
 նակաւոր երգ մը յորինելով հին, օգտա-
 կարաւոր անցումը կեանքի մը ծերու-
 թեան օրորը հիստիով...:

Զոյգ ճեմիչներ չըջալատքին մէջ
 պատկանելի հնութեան մը մեծ վայելչու-
 թիւնն ունին: Հարեւան եղեւիներն ու

նոճիկները յարգանքով պիտի կը ծռեն ա-
 նոր առջեւ, ինչու որ իրենց մահու թեան
 խանձարուրը տեսած է ան: Միջոցներն
 ու մեղուներն իսկ շատ անգամ իրենց
 բոյնը կամ փեթակը անոր սեպածիւր դուռ-
 տին փոթիկներուն մէջտեղ կը գնահղեն,
 անցորդիկ եւ սպանդ, ու սպիտակափառ
 ճայերն ու տաւրները, երբ աւելանա-
 կին աղանակերպ գան ձիւնեղ վտարի
 կապոյտին վրայ, թառ մը կ'առնեն անոր
 լայնատարած ճակտի եղբոր:

Փայկաղէ մ'այլ կորովի, մեծիտաւ
 այլ կենդանի միջոց կը տոկայ ան ալք-
 ներուն ու փոթորիկներուն գանահարու-
 թեան, իր գաճաճութեանը մէջ հանդիման
 է ան, որ շատ վարէն իր երկու աչքերը
 բարձրացնելով եւ նայի իր տարեկցին
 ու բնկերակցին, Ռուսրդ Գոյէճի «Հէմիքն»
 Հոյսին որ այսօր բազմածին մօր մը պէս մեծ
 ու պզտիկ չէնքեր հաւաքած է իր շուրջ:
 Ինքը՝ ամուր կնիշ կատաղի արձանա-
 ցումն է, վաւառող գգուանքները զրկուած
 մոմիան: Բայց եթէ ամպերուն կալուղ
 բարձրներուն մէջ միտնող միւս չէնքը իր
 հանգիստգորութեան ու խախտում թեան
 օրերը կ'ունենայ, հոն, վարք, քարայրա-
 նման խոռոչներուն մէջէն ալ երախտա-
 գիտութեան մրմունջներ կը բարձրանան
 նեղուած բերաններէ: Վերը, Իմացակա-
 նութեան լայն աշտարակներէն է որ կը
 թրթռայ կապոյտ եթերին մէջ, իսկ վարք,
 Մարմինն հանգստարանն է որ կը տա-
 տան յուրի մօրերուն վրայ: Զէ՞ որ
 մարմինն ալ, միտքին ու հոգիին չափ պէտք
 ունի խնամքի:

Քիչ տեսնեն, Տիկին, երբ վերստին
 մտնէք նոր Այխարհ, երկար տարիներու
 ժրջանի գործունէութեան մը հանգիստ
 տունելու յիշեցէք ձեր հօր կանգնած հան-
 գիստի մեծագոյն կայանը, գոյց անցարձ
 մեկնումի մը մտածումով, երբ վեր թա-
 րուական չէնքներուն պատկերները տունիք
 ձեր հայրենի տունը՝ իբր սիրելիտոյն յի-
 շատակները ձեր երիտասարդութեան, մի
 մոռնաք անոց քովը գնահղելու վարի
 տխրունակ կոթորիկն յուսանկարն ալ որ
 լքուած ու զառամած պնդուհի մը պատ-
 կերն ունի այսօր:

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՍՊԱՆՔԱՆ

(ՄԵԿՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՌԻՈՒՄՄԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ)

Գրեց ՊՈՏՏՐԻԱՎԱՆՔՈՒՆԸՐԻ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ (*)

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԱՆ ՎՐԱՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
 ՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ.— Ծնողներու կամ ընտանիքի
 հաւանութիւն

10.— Օրէնքը ամուսնութեան կնքելու
 թուականութիւն կուտայ այն անշաղկապ
 ներուն, ամուսնի քանակէն տարեկան չե-
 զողներուն, որոնք անկարող կը սեպուին
 կեանքի ուրիշ պարագայներու մէջ եւ
 առանց խնամակալի չեն կրնար տարիլ:

(*) Նոր, նախորդ թիւէն շարունակելով

Ցատիկ է այդ թուրքական թիւեր. յայդ քանի որ այդ սկզբունքը ընդունուած է անգամ մը, զոնէ պէտք է մասնաւոր հոգածութիւնով ու պաշտպանութիւնով մը շրջապատել առէն անոնք որոնք այդ կարողութիւններն ի գործ կը դնեն Ասիոց առաջ կուգայ ամուսնանալ ու զոգ անշափահապէս վրայ ծանրացող պարտաւորութիւնը, որով հաւանութիւնը ստանալու է իրեն ընտանեացի պաշտպաններուն, այսինքն, իր ծնողներուն, եւ ծնող չունեցած տղաներ, իր ընտանեական մեղովին:

Նոյն ժախ չափահաս մը երբոր կ'ամուսնանայ, պէտք չէ ձգել բոլորովին իր ներշնչութիւններուն, գէթ այն պարագային երբ իր ծնողները ունին. այդքան փափուկ խնդիր մը մէջ ծնողներուն խորհուրդները շատ թանկագին են, ո՛ր տարիքին մէջ կ'ուղիւս եղիր: Ասիկէ զատ, բնածինը որ ամուսնութիւնը միմիայն ամուսնանալով չէ որ կը շահագործուի այլ նաեւ իրենց ընտանիքը եւ զխաւարապէս անոր պետերը, ծնողները:

Ամուսնութիւնը որ ամուսնութիւններու մէջ, ապագայ ամուսնանալու ընտանիքին միջամտութիւնը կ'արգարանայ թիւ 148 եւ յետագայ յոգումները այդ միջամտութեան ընտանիքներու սահմաններն են որ կ'որոշեն:

Այս պարագային օրէնքը խորութիւն կը դնէ օրինաւոր զուակներու եւ բնական զուակներու մէջ:

Ա. Բ. Ա. Զ. Ի. Ն. Վ. Ա. Կ. Ա. Ծ

Երբ խնդիրը օրինաւոր զուակի վրայ է 11. Պէտք է զանազանել թէ ծնողներ կան թէ չի կան:

12. Ամուսնանալ ուզող օրինաւոր զուակը մէկ կամ անկի ծնողներ ունի: Այդ զուակը առանց իր ծնողներուն կամ անոնց մէկ քանիին հաւանութիւնը առնելու չի կրնար կարգուիլ, որչափ ատեն որ ամուսնական չափահասութեան տարիքը չէ թեւակոխած: Իր ամուսնական չափահասութենէն ետքը, ալ պէտք չունի այդ հաւանութեան, կը բաւէ որ երբ այդ հաւանութիւնը զաջուի իրեն, յարգական գիրով մը իր ծնողներուն խորհուրդը խնդրէ:

Ամուսնական չափահասութիւնը, ամուսնութեան համար մասնաւորապէս որոշուած չափահասութիւն մըն է: Մանչերուն համար քսանութիւն տարեկանին եւ աղջիկներուն քսանութիւն տարեկանին տեղի կ'ունենայ ան (յօդ. 148). հետեւաբար աղջիկներուն համար կը պատշաճի քաղաքային չափահասութեան հետ: Թիւ 148 յօդուածը ամուսնական չափահասութեան է որ կ'ակնարկէ, երբ «Չափահասութիւնը քսանութիւն տարեկանը լրացնելէն ետքը միայն ձեռք կը բերուի այդ տարիքին մարդ քաղաքային կեանքի մասին արարքներուն կարող է» ըսելէն ետքը կ'աւելցնէ. «Ամուսնութեան պարագային համար տրուած սեղմումն զատ»

[Ամուսնական չափահասութեան տեսակետով, օրէնքին մանչերուն ու աղջիկ երուն միջեւ դրած տարբերութիւնը արդարացիաբար համար մէջ կը բերեն պատճառներ որոնք պէտք եղածին չափ զօրաւոր չեն: Բայց զէջ աղէկ պարտաւոր ենք գոհանալ անոր ցումով, քանի որ անկի աղէկը չիկայ: Կրնեն թէ աղջիկները, էրիկ մարդիկներէն շատ աւելի շուտ արթնալի կը հասնին, թէ նմանապէս շուտ կը հասնին անոնց համար այն տարիքը՝ ուր շատ զօրաւոր կրկնէ պատշաճ կերպով ամուսնանալ, թէ ատոր համար պէտք է աւելի շուտ շարժիլ և զանոնք իրենց ճակատագրիին տէր ընել ազատագրելով զանոնք ամուսնանալու համար իրենց ծնողներուն հաւանութիւնը առնելու պարտաւորութենէն: Թէ, ասիկէ զատ, աղջիկները մանչերէն աւելի ճնշուած են և համակերպող և հետեւաբար անոնց կողմէն հարկաւոր իշխանութեան դէմ զլուխ վերցնել նաեւ հաւանական է. թէ, վերջապէս, մանչուն ամուսնութիւնը, աղջկան ամուսնութենէն աւելի կը շահագործուի ընտանիքը, քանի որ անկիւ է ընտանեկան անունը կրողը ու փոխանցողը, և թէ օրէնքը, այդ պատճառով, սղուն ամուսնութեան վրայ ծնողներուն տուած է աւելի երկարատեւ, հետեւաբար և աւելի ազդու հակակշիռի իրաւունք մը]:

Այսչափ մը զուարթել և տքր, անշնորհ չիմա, յաջորդաբար ուսումնասիրելու տրգուն վիճակը, ան պարագային ուր ամուսնական չափահասութիւն ունի եւ այն պարագային ուր չունի:

13. — Երբ զուակը ամուսնական չափահասութիւն չունի: Զի կրնար, առանց ծնողներուն կամ անոնց մէկ քանիին հաւանութեան, կարգուիլ Օրէնքը հետեւեալ զանազանութիւնները կը դնէ:

14. — Զուակը երբ թէ՛ հայր եւ թէ՛ մայր ունի: — «Այն զուակը որ քսանը հինգ տարեկանը չէ լրացուցած՝ երբ մանչ է, եւ քսանը մէկը չէ լրացուցած՝ երբ աղջիկ է, չի կրնար ամուսնութիւն կնքել, առանց իր հօրը ու մօրը հաւանութեան. այս երկուքին մէջ կարծիքի անհամաձայնութիւն եղած ատեն, միայն հօրը հաւանութիւնը կը բաւէ» (Յօդ. 148)

Ուստի երբ հայրը կը հաւանի ամուսնութեան եւ մայրը կը մերժէ տալ իր հաւանութիւնը, ամուսնութիւնը պիտի կրնայ տեղի ունենալ: Հակադարձօրէն, ամուսնութիւնը անկարելի է, երբ մայրը կը հաւանի եւ հայրը կը մերժէ իր հաւանութիւնը տալ: Ըսել է միշտ հօրը կարծիքն է որ արժէք ունի: Վէճին առաջը առնել պէտք էր եւ ուրիշ կերպ շատ զօրաւոր էր այդ: Անհամաձայնութիւն ունեցող երկու ընկերակիցներու միջեւ պարտաւորապէս չէր նախապատուութիւն տալ անոր որ միեւնոյն ատեն թէ հայրական իշխանութիւն եւ թէ ամուսնական իշխանութիւն ի գործ կը դնէ:

Օրէնքը կ'ըսէ. «Կարծիքի անհամաձայնութիւն եղած ատեն, հօրը հաւանութիւնը կը բաւէ»: Ըսել է մօրը խորհուրդը պէտք է հարցուի. ինչու որ կարծիքի անհամաձայնութիւն չի կրնար գոյութիւն ունենալ իր ու հօրը միջեւ, որչափ ատեն որ հակառակ կարծիք մը չի յայտնէ, ինչ որ կ'ենթադրէ թէ խորհուրդը հարցուցած է իրեն: Պէտք չէ ըսել թէ անոգի տ է մօրը խորհուրդը հարցնել, քանի որ վերջ ի վերջոյ, անոր կարծիքին կարեւորութիւն տուող չիկայ: Նախ, պատշաճութիւնը կը

պահանջէ որ մօրն ալ խորհուրդը հարցուի: Եւ յետոյ, թէեւ հօրը գերակշիռ դեր մը չունի, բայց կրնայ ըլլալ որ իր զիտադութիւնները չափաւորեն կամ բարեփոխեն ըլլալ հօրը, ըլլալ զուակին որոշումը եւ ապա զմեզ վերջնական արդիւնքին վրայ վճռական ազդեցութիւն մը ի գործ դնել:

[Դանի որ օրէնքը կը պահանջէ որ մօրը խորհուրդը հարցուի, կը հետեւի ուրեմն որ քաղաքային պաշտօնեան պէտք է մերժէ պատկի արտոյուցման ձեռնարկել, որչափ ատեն որ չապագայութիւն թէ այդ պայմանը կատարուած է: Ինչպէս կարելի է ապահովել զինքը: Դժուարութիւն չիկայ, երբ մայրը ներկայ է ամուսնութեան հանդիպողութեան վայրկեանին: Քաղաքային պաշտօնեան պիտի հրաւիրէ զայն յայտնել թէ կը հաւանի ամուսնութեան և ապա զմեզ զայն վիճակի պիտի դնէ իր կարծիքը յայտնելու, եթէ երբէք արդէն չէ ըրած զայն մինչեւ այդ պահը: Այն պարագային՝ ուր մայրը միտքը դրած է ներկայ չըլլալ պատիւին, զուակը կրնայ ապացուցել որ խորհուրդը հարցուցած է անոր, նոտարական գիրով մը ուր հաստատուած ըլլայ անոր հաւանութեան մերժումը և զոր ներկայացնէ քաղաքային պաշտօնեային: Եթէ մայրը մերժէ ապակի նոտարական այդ գրիւն գործողութեան, այն ատեն զուակը յարկաւոր գիւ մը պէտք է ուղղէ անոր թ. 151 և յաջորդ յօդուածներուն համեմատ:

Մնաց որ, հօրը հաւանութիւնը առնուած և անոնց մօրը խորհուրդը հարցուելու կրնուած ամուսնութիւն մը, չեղեալ չըլլալ ատոր համար: Որով ամուսնութեան կատարումին համար, մօրը խորհուրդը չի հարցուելն ստաց եկած զօրաւորութիւնը, պարզապէս արգելիչ է և ոչ չնչօղ:

15. — Թ. 152 նոր յօդուածին (20 թ. Նիս 1896ի Օրէնք) նախքան «Եթէ անհամաձայնութիւն ըլլայ, ամուսնալուծում «կամ մարմինի բաժանում ձեռք բերած «ամուսնութեան միջեւ, կը բաւէ հաւանութեան «թիւեր միմիայն այն ամուսնին» որուն ի «նկատու արտասանուած է ամուսնալուծումը կամ մարմնական բաժանումը եւ «որուն տրուած է զուակները պահելու «իրաւունքը»:

[Երբոր երկու ամուսնանալու միջեւ ամուսնալուծում կամ մարմնական բաժանում կը վճռուի, բնական է որ, ամուսնալուծում կամ բաժանում պահանջող ու ձեռք բերող կողմն է աւելի համակրութեան արժանի: Իրաւ ալ բոլոր յանցանքը կը ծանրանայ պայքարին մէջ պարտաւոր ամուսնին վրայ: Գանդաւարապէս, ամուսնութենէն սերած զուակները կը լանձուին այն ամուսնին որուն ի նպատակ վճռուած է ամուսնալուծումը, յօդ. 302: Բնական է ուրեմն որ այդ ամուսնինը ըլլայ զուակներուն ճակատագրին տէրը, որով զուակներուն ամուսնութեանը համար իր հաւանութիւնը կը բաւէ, եթէ անհամաձայնութիւն տեղի ունենայ իր և կողակիցին միջեւ: Այսպէս կը վճռէ թ. 152 նոր յօդուածը: Սա, անպիտի կը պահէ թ. 148 յօդուածը, երբոր ամուսնալուծումը կամ մարմնական բաժանումը ի նպատակ էրկուսն է վճռուած: Բայց տարբերութիւնը ու քաղաքային վայրէջքը զգուի կըլլայ այն ատեն, երբոր մայրն է որ ձեռք բերած է ամուսնալուծումը կամ բաժանումը և զուակները իրեն են յանձնուած: Ան ատեն, իր հաւանութիւնն է, և ոչ թէ էրկուսն, որ անհրաժեշտ է և բնական՝ զուակներուն ամուսնութեանը համար, հակառակ յօդ. 148 հաստատած սկզբունքին: Բայց որպէս զի այդ քաղաքութիւնը գործողութիւն ըլլայ, չի բաւեր որ ամուսնալուծումը ի նպատակ կնկանը վճռուած ըլլայ, այլ պէտք է որ զուակները, կամ զէջ այն զուակը՝ որուն ամուսնութիւնը խնդիրի առարկան է, մօրը յանձնուած ըլլայ: Թ. 152 յօդուածը շատ մէկին է այդ կէտին մասին: Այս երկու պայմաններէն մէկուն քաղաքայինութեանը տեսն, թ. 148 յօդուածով նուազագոյն հաստատուած իրաւունքը, իր ուժը կը վերստանայ: Ինչ որ մասնաւորաբար կը պատահի, երբոր ամուսնալուծումը ի նպատակ երկու կողմին միանգամայն վճռուած է, ինչպէս երբեմն կըլլայ, երբոր երկու կողմը հաւատարմապէս յանցաւոր է, կամ երբոր ամուսնալուծումը ի նպատակ կնկան վճռուած ըլլալով հանդերձ, զուակները էրկուսն յանձնուած ըլլան, բուն մը զոր քաղաքապէս կը թողարկէ թ. 302 յօդուածը:]

Արտատպէր Ա. ՍԱԳՆԱՆ

Տպագրութիւն Սագան